

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

2023 YILI ÇALIŞMA PROGRAMI

TRA2 Bölgesi (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars)

Ağrı

Iğdır

Ardahan

Kars

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	3
KISALTMALAR	4
YÖNETİCİ ÖZETİ	6
1. GİRİŞ	8
2. SONUÇ ODAKLI PROGRAMLAR	10
2.1. TURİZM DESTİNASYONLARININ GELİŞTİRİLMESİ VE MARKALAŞMASI SONUÇ ODAKLI PROGRAMI (TSOP)	10
2.1.1. Amaç.....	10
2.1.2. Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi	10
2.1.3. Sonuç ve Çıktı Hedefleri	12
2.1.4. Proje ve Faaliyetler	16
2.1.4.1. Araştırma, Analiz ve Programlama	16
2.1.4.2. İşbirliği ve Koordinasyon Faaliyetleri.....	16
2.1.4.3. Kapasite Geliştirme Faaliyetleri.....	17
2.1.4.4. Tanıtım ve Yatırım Destek	19
2.1.4.5. Ajans Destekleri	22
2.1.4.6. AB ve Diğer Dış Kaynaklı Projeler.....	24
2.1.4.7. Diğer Proje ve Faaliyetler	26
2.1.5. Program Süresi ve Zaman Planlaması	27
2.1.6. Yönetim ve Koordinasyon Düzenlemeleri	28
2.1.7. İzleme ve Değerlendirme.....	28
2.2. KIRSAL EKONOMİNİN GELİŞTİRİLMESİ SONUÇ ODAKLI PROGRAMI (KSOP)	29
2.2.1. Amaç.....	29
2.2.2. Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi	29
2.2.3. Sonuç ve Çıktı Hedefleri	30
2.2.4. Proje ve Faaliyetler	34
2.2.4.1. Araştırma, Analiz ve Programlama	34
2.2.4.2. İşbirliği ve Koordinasyon Faaliyetleri.....	35
2.2.4.3. Kapasite Geliştirme	36
2.2.4.4. Ajans Destekleri	39
2.2.4.6. AB ve Diğer Dış Kaynaklı Projeler.....	40
2.2.5. Program Süresi ve Zaman Planlaması	41
2.2.6. Yönetim ve Koordinasyon Düzenlemeleri	42
2.2.7. İzleme ve Değerlendirme.....	42

2.3. İMALAT SANAYİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE İSTİHDAMIN ARTIRILMASI SONUÇ ODAKLI PROGRAMI (İSOP)	43
2.3.1. Amaç.....	43
2.3.2. Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi	43
2.3.3 Sonuç ve Çıktı Hedefleri	47
2.3.4. Proje ve Faaliyetler.....	50
2.3.4.1. Araştırma, Analiz ve Programlama	50
2.3.4.2. İşbirliği ve Koordinasyon.....	51
2.3.4.3. Kapasite Geliştirme	54
2.3.4.4. Tanıtım ve Yatırım Destek.....	55
2.3.4.5. Ajans Destekleri	56
2.3.4.6. AB ve Diğer Dış Kaynaklı Projeler.....	57
2.3.5. Program Süresi ve Zaman Planlaması	58
2.3.6. Yönetim ve Koordinasyon Düzenlemeleri	59
2.3.7. İzleme ve Değerlendirme.....	59
3. KURUMSAL FAALİYETLER	60
3.1. Proje ve Faaliyetler.....	61
3.1.1. Araştırma, Analiz ve Programlama	61
3.1.2. İşbirliği ve Koordinasyon.....	62
3.1.3. Kapasite Geliştirme	63
3.1.4. Tanıtım ve Yatırım Destek.....	66
3.1.5. Diğer Proje ve Faaliyetler	66
4. YEREL KALKINMA FIRSATLARI	67
4.1. Ülke Masaları Oluşturulması Çalışması	67
4.1.1. Amaç	67
4.1.2. Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi	67
4.1.3. Sonuç ve Çıktı Hedefleri.....	68
4.1.4. Diğer Ajans/Kurum Faaliyetleriyle Koordinasyon	68
4.1.5. İzleme ve Değerlendirme	69
4.2. 2023 Yılı Bölgesel Kalkınma Yatırım ve İşbirliği Forum/Fuarı	69
4.2.1. Amaç	69
4.2.2. Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi	69
4.2.3. Sonuç ve Çıktı Hedefleri.....	70
4.2.4. Diğer Ajans/Kurum Faaliyetleriyle Koordinasyon	70
4.2.5. İzleme ve Değerlendirme	70
4.3. Yatırım Ortamı Tanıtımı ve Lobi Faaliyetleri	70

4.3.1. Amaç	70
4.3.2. Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi	70
4.3.3. Sonuç ve Çıktı Hedefleri	71
4.3.4. Diğer Ajans/Kurum Faaliyetleriyle Koordinasyon	71
4.3.5. İzleme ve Değerlendirme	71
4.4. Bölgesel Girdi-Çıktı Analizi Çalışması	71
4.4.1. Amaç	71
4.4.2. Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi	71
4.4.3. Sonuç ve Çıktı Hedefleri	72
4.4.4. Diğer Ajans/Kurum Faaliyetleriyle Koordinasyon	72
4.4.5. İzleme ve Değerlendirme	72
4.5. Bölgesel Kalkınma Odaklı Toparlanma Acil Eylem Programı (BOTAP)	72
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	73
EKLER	75

TABLO LİSTESİ

Tablo 1- TSOP Çıktı Göstergeleri	12
Tablo 2- TSOP Sonuç Göstergeleri	14
Tablo 3- TSOP Faaliyetleri.....	14
Tablo 4- Karavan Kamp Alanlarının Oluşturulmasına Yönelik Araştırma Raporu Bütçesi	16
Tablo 5- TSOP Yönetim Faaliyetleri Bütçesi.....	17
Tablo 6- Otellerde Gizli Müşteri Uygulaması Bütçesi	18
Tablo 7- Hediyelik Eşya Prototip Çalışmaları Bütçesi.....	19
Tablo 8- TRA2 Medya Tanıtım Turu Bütçesi	19
Tablo 9- Uluslararası Ağ ve Organizasyon Çalışmaları Bütçesi	21
Tablo 10- Serhat'ı Keşfet: Bölgesel Tanıtım Organizasyonları Bütçesi	22
Tablo 11- Yurt İçi Teknik İnceleme Ziyaretleri Bütçesi	22
Tablo 12- TSOP Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Artırılması Finansman Desteği Programı ..	23
Tablo 13- TSOP Teknik Destek Programı Bütçesi	24
Tablo 14- Tarihi Kimliğiyle Kars Kenti Projesi Bütçesi	25
Tablo 15- TSOP AB ve Diğer Dış Kaynaklı Fonlara Yönelik Proje Üretilmesi Bütçesi.....	26
Tablo 16- Ebu'l Menuçehr Camii'nin Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri Bütçesi	27
Tablo 17- TSOP Faaliyet Takvimi	27
Tablo 18- Kırsal SOP (KSOP) Çıktı Göstergeleri.....	31
Tablo 19- Kırsal SOP (KSOP) Sonuç Göstergeleri.....	32
Tablo 20- KSOP Faaliyetleri	33
Tablo 21- TRA2 Bölgesi Yöresel Ürün Haritası Çalışması Faaliyeti Bütçesi	34
Tablo 22- TRA2 Bölgesi Yöresel Ürün Haritası Çalışması Faaliyeti Bütçesi	35
Tablo 23- KSOP Yönetim Faaliyetleri Bütçesi	36
Tablo 24- Kadın Kooperatiflerine Yönelik Mentörlük Faaliyeti Bütçesi.....	37

Tablo 25-	Yöresel Ürünlerin Üretimini ve Kırsal İstihdamın Artırılması Faaliyeti Bütçesi .	38
Tablo 26-	Örnek Yetiştirici Eğitim Programı Faaliyeti Bütçesi	38
Tablo 27-	KSOP Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Artırılması Finansman Desteği Programı ..	39
Tablo 28-	KSOP Teknik Destek Programı Bütçesi	40
Tablo 29-	AB ve Diğer Dış Kaynaklı Fonlara Yönelik Proje Üretimi Bütçesi	41
Tablo 30-	KSOP Faaliyet Takvimi	41
Tablo 31-	İmalat SOP (İSOP) Çıktı Göstergeleri	47
Tablo 32-	İmalat SOP (İSOP) Sonuç Göstergeleri	48
Tablo 33-	İSOP Faaliyetleri	49
Tablo 34-	TRA2 Bölgesi OSB ve KSS'lerin Altyapı Durumları ve İhtiyaç Analizi Bütçesi .	51
Tablo 35-	İSOP Yönetim Faaliyetleri Bütçesi	52
Tablo 36-	Mesleki ve Teknik Eğitim Liderler Programı Bütçesi	52
Tablo 37-	Ortaöğretim ve Yükseköğretim Öğrencilerine Dönük Staj Programı Bütçesi	53
Tablo 38-	İstihdam Garantili Eğitim Programı Bütçesi	54
Tablo 39-	Dış Ticarete Uzmanlaşma Eğitimleri ve Danışmanlık Faaliyetleri Bütçesi	55
Tablo 40-	Bölgesel Kalkınma Fonu Tanıtım Toplantıları Bütçesi	55
Tablo 41-	İSOP Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Artırılması Finansman Desteği Programı ...	57
Tablo 42-	İSOP Teknik Destek Programı Bütçesi	57
Tablo 43-	İSOP AB ve Dış Kaynaklı Fonlara Yönelik Proje Üretimi Bütçesi	58
Tablo 44-	İSOP Faaliyet Takvimi	58
Tablo 45-	Kurumsal Faaliyetler Çıktı Göstergeleri	60
Tablo 46-	Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri	64
Tablo 47-	Yerel Kalkınma Fırsatları Faaliyetleri ve Bütçeleri	73
Tablo 48-	EK-C Yurtdışı Fuarlar ve Çalışma Ziyaretleri Tablosu	75
Tablo 49-	EK-D Düzenlenecek Etkinlikler Tablosu	76
Tablo 50-	EK-E Yapılacak Araştırmalar, Analizler, Stratejiler ve Raporlar Tablosu	77
Tablo 51-	EK- F Yapılacak Program Sonrası Değerlendirme ve/veya Etki Analizi Çalışmaları Tablosu	78
Tablo 52-	EK- G Genç İstihdamı Faaliyetleri	79

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
CUGP	:Çalışan ve Üreten Gençler Programı
DAİB	:Doğu Anadolu İhracatçıları Birliği
DAKA	:Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı
DAP	:Doğu Anadolu Projesi
DAP BKİ	:Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi
DDK	:Devlet Denetleme Kurulu
GPD	:Güdümlü Proje Desteği
IPA	:AB Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı
İSOP	:İmalat Sanayinin Geliştirilmesi ve İstihdamın Artırılması Sonuç Odaklı Programı
İDB	:İzleme ve Değerlendirme Birimi
İŞKUR	:Türkiye İş Kurumu
KAGM	:Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü
KAYS	:Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi
KOBİ	:Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme

KOSGEB	:Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KSOP	:Kırsal Ekonominin Geliştirilmesi Sonuç Odaklı Programı
KSS	:Küçük Sanayi Sitesi
KUZKA	:Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı
MDP	:Mali Destek Programı
NACE	:Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistikî Sınıflaması
OSB	:Organize Sanayi Bölgesi
SERKA	:Serhat Kalkınma Ajansı
SGK	:Sosyal Güvenlik Kurumu
SOP	:Sonuç Odaklı Program
STK	:Sivil Toplum Kuruluşu
SYB	:Sonuç Odaklı Program Yönetim Birimi
TEKNOFEST	:Havacılık, Uzay ve Teknoloji Festivali
TD	:Teknik Destek
TCDD	:Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları
TGA	:Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı
TİM	:Türkiye İhracatçılar Meclisi
TOBB	:Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSOP	:Turizm Destinasyonlarının Geliştirilmesi ve Markalaması Sonuç Odaklı Programı
TSO	:Ticaret ve Sanayi Odası
TRA2 Bölgesi	:Kars, Ardahan, Iğdır, Ağrı illerini kapsayan Düzey 2 Bölgesi
TÜBİTAK	:Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜRSAB	:Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği
UDEMY	:Yetişkinlere ve Öğrencilere Yönelik Bir Çevrim İçi Öğrenme Platformu
UNESCO	:Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
YDO	:Yatırım Destek Ofisi
YHB	:Yönetim Hizmetleri Birimi
YKF	:Yerel Kalkınma Fırsatları

YÖNETİCİ ÖZETİ

Serhat Kalkınma Ajansı, 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde öngörüldüğü üzere, gerçekleştirmekte olduğu çalışmalar ile Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars illerinden oluşan TRA2 Bölgesi'nin kalkınması yolunda önemli bir aktör olarak görevini sürdürmektedir. Ajans, faaliyetlerine başladığından bu yana Ulusal Kalkınma Planı'nda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel kalkınmaya katkıda bulunmaktadır. Serhat Kalkınma Ajansı, mevzuatında belirtilen görevleri daha etkin bir şekilde yerine getirebilmek için, geçmiş uygulama tecrübelerini de dikkate alarak TRA2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı'nı ve sektörel strateji raporlarını hazırlamıştır.

Kalkınma Ajanslarının bölgelerindeki önemli sektörlerde üretim ve/veya istihdam kapasitesi oluşturması, katma değeri artırması ve sektörlerin gelişimine yönelik kurumsal yapıları tesis etmesi amacıyla Sonuç Odaklı Program (SOP) sistemine geçilmiştir. Ajansımız da yapacağı çalışmaları bu Programlar çerçevesinde tasarlamaktadır. 2021 yılından başlayarak 3 (üç) yıl boyunca uygulanacak ve geliştirilmesi sürdürülecek sonuç odaklı programlar; Turizm Destinasyonlarının Geliştirilmesi ve Markalaşması (TSOP), Kırsal Ekonominin Geliştirilmesi (KSOP) ile İmalat Sanayinin Geliştirilmesi ve İstihdamın Artırılması (İSOP) Sonuç Odaklı Programıdır.

TSOP kapsamında, kültür ve kış turizmi ile ön plana çıkan Bölgemizde mevcut turizm destinasyonlarının geliştirilerek markalaşması, yeni turizm destinasyonlarının oluşturulması ve Bölgenin turizmden elde ettiği gelirlerin artırılması hedeflenmiştir. 2023 yılında turizm insan kaynakları kalitesinin artırılması ve inovatif girişimlerin desteklenmesi için destek programları tasarlanmış, Bölge'nin bilinirliğinin artırılması için bölgesel ve ulusal düzeyde tanıtım faaliyetleri planlanmıştır. Diğer yandan Bölge'deki doğa turizmi, sağlık turizmi ve kırsal turizm ile uluslararası ağlara üye olunması için faaliyetlere yer verilerek yaratıcı ve kültürel endüstrilere yönelik turizmin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

KSOP kapsamında, TRA2 Bölgesi'nin sahip olduğu kırsal değerlerle; Bölgenin üretkenlik, verimlilik ve refah düzeyinin artırılması hedeflenmiştir. 2023 yılında Bölgeye has ürünlere özel önem verilerek; kırsaldaki ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve başta coğrafi işaret tescilliler olmak üzere yöresel ürünlerin tanıtımının yapılması sağlanacak, tasarlanan destekler ile genç ve kadın girişimciliğinin artırılması için faaliyetler yürütülecektir. Ayrıca Bölgedeki ortak iş yapma kültürünü yaygınlaştırmak için kooperatifler üzerine faaliyetler tasarlanmıştır.

İSOP kapsamında Bölgenin imalat sanayi altyapısının güçlendirilmesi, sektörde faaliyet gösteren işletmelerin üretim kapasitelerinin artırılması, ihracat yeteneklerinin ve beşeri sermayelerinin geliştirilmesi sağlanarak istihdamın artırılması hedeflenmiştir. 2023 yılında Bölgedeki mesleki ve teknik eğitim alan öğrencilerin sektörde önde gelen kişiler ile buluşması ve il dışında alanıyla ilgili kurumsal işletmelerde staj yapmasına yönelik sektörü besleyen insan kaynakları kalitesinin artırılması, mevcut işletmelerin ticaret yeteneklerini artırmaya yönelik danışmanlık sağlanması ve tasarlanan destekler ile başta gençler olmak üzere yeni girişimlerin desteklemesi için faaliyetler gerçekleştirilecektir.

2022-2023 yılları için Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından tüm kalkınma ajansları için belirlenen ortak çalışma teması olan “Genç İstihdamı” kapsamında gençlerin istihdamını önceliklendiren faaliyetler yürütülecektir. Bu kapsamda bir taraftan SOP’lar kapsamında tasarlanan desteklerle genç girişimciliği desteklenirken diğer taraftan başta kırsaldaki gençler olmak üzere Bölgemizdeki gençlerin beşeri sermayelerinin geliştirilmesi sağlanacaktır. Ayrıca, SOP’lar kapsamında değerlendirilmeyen ancak Bölge’nin kalkınması için önemli görülen ülke masaları, yatırım ortamı tanıtımı ve lobi faaliyetleri gibi çalışmalar ise Yerel Kalkınma Fırsatları başlığı altında sürdürülecektir.

2023 yılında, Sonuç Odaklı Programlar ve Yerel Kalkınma Fırsatları kapsamında TRA2 Bölge Planı’nda öngörülen amaç ve hedeflere ulaşmak amacıyla; yerel, ulusal ve uluslararası paydaşlarla işbirliği faaliyetlerinin sürdürülmesi hususuna önem verilecektir. Bu kapsamda, bölgesel kalkınmanın sağlanması için önem arz eden; plan, program ve projelerin takip edilmesi ve bu çalışmalara azami düzeyde katkı sağlanmasına çalışılacaktır. 2024-2028 yılı Bölge Planı hazırlıkları bir taraftan devam ederken boşluğu olan ve kalkınmaya etki edebilecek türde araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin yapılması, Bölge yatırım ve tanıtım imkânlarının artırılması için ön fizibilite raporlarının yatırımcılara rehberlik etmesi sağlanacaktır.

2023 Yılı Ajans Çalışma Programı, yöntemsel olarak T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından belirlenen “Çalışma Programı Hazırlama Usul ve Esasları” belgesine dayanılarak oluşturulmuştur. Faaliyetlerin detaylı açıklamaları ve bunlara uygun çalışma takvimi belirlenmiştir. Bu plan doğrultusunda yıl boyu çalışmalarımız yürütülecektir.

Nurullah KARACA
Serhat Kalkınma Ajansı
Genel Sekreter V.

1. GİRİŞ

T.C. Serhat Kalkınma Ajansı, Kars merkezli olmak üzere Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars illerini kapsayan ve “TRA2” olarak sınıflandırılan bölgede hizmet vermek üzere 25.07.2009 tarih ve 27299 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur.

Ajans; Yönetim Kurulu, Kalkınma Kurulu ve Genel Sekreterlikten oluşmakta olup Genel Sekreterlik bünyesinde 3 Çalışma Birimi, 4 Yatırım Destek Ofisi ve Hukuk Müşavirliği bulunmaktadır.

Yönetim Kurulu, Ajansın karar organı olup TRA2 Bölgesi illerinin; valileri, il belediye başkanları, il genel meclis başkanları ve il ticaret ve sanayi odası başkanları ile Ajans Genel Sekreterinden oluşmaktadır. Yönetim Kurulu üye sayısı 17 kişi olup Yönetim Kurulu Başkanı, 26.07.2023 tarihinden itibaren 1 (bir) yıl süreyle Ardahan Valiliği’ne geçmiştir.

Kalkınma Kurulu, Ajansın danışma organı olup TRA2 Bölgesi illerinde faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının üst düzey temsilcilerinden oluşan en fazla 50 kişilik bir kuruldur. 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin 191. maddesine istinaden oluşturulan Kalkınma Kurulu üyelikleri, 15 Ağustos 2016 tarihli ve 2016/9112 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’yla kaldırılmıştır. Ajansımızca Kalkınma Kurulu üyeliklerinin yeniden belirlenmesi ve Bakanlığımızca da onaylanması durumunda 2023 yılında Kalkınma Kurulunun teşkil edilmesi öngörülmektedir.

Genel Sekreterlik, Ajansın icra organı olup bu görev Sayın Nurullah KARACA tarafından yürütülmektedir. Ajans bünyesinde 01.08.2023 tarihi itibarıyla 1 genel sekreter vekili, 1 hukuk müşaviri, 19 uzman personel, 5 destek personeli ve 16 sürekli işçi olmak üzere toplam 42 personel istihdam edilmektedir.

T.C. Serhat Kalkınma Ajansı’nın temel amacı, 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin 184’üncü maddesinde bütün kalkınma ajansları için ortak bir şekilde ifade edildiği üzere; “kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, Cumhurbaşkanınca belirlenen politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, gelişmenin sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak ”tır.

TRA2 2014-2023 Bölge Planı vizyonu; *“Doğal zenginliğiyle tanınmış, turizm ve tarımsal ürünleriyle markalaşmış, sınırları aşan kültürel mirasın imkânlarından yararlanmış, rekabet*

gücü yüksek işletmeleriyle ülkenin Kafkasya ve Orta Asya'ya açılan ticaret ve lojistik merkezi bir Serhat Bölgesi'dir.

Ajansımızın mevzuatında belirtilen temel amacı yerine getirebilmesi ve TRA2 2014-2023 Bölge Planı vizyonunu gerçekleştirebilmesi için; kurumsal gelişimini tamamlaması, bölgesel planlama, programlama, koordinasyon, proje ve faaliyet destekleme, izleme-değerlendirme, yatırım destek ve tanıtım çalışmalarını sistematik, kurumsal ve sürdürülebilir bir şekilde yürütmesi büyük önem arz etmektedir.

Belirlenen stratejik alanlarda ilerleme sağlamak amacıyla Ajansımızca aşağıda sayılan SOP'lar kurgulanmış olup programlar 2021 yılından başlayarak 3 (üç) yıl boyunca uygulanacak ve geliştirilmesi sürdürülecektir.

- Turizm Destinasyonlarının Geliştirilmesi ve Markalaşması Sonuç Odaklı Programı
- Kırsal Ekonominin Geliştirilmesi Sonuç Odaklı Programı
- İmalat Sanayinin Geliştirilmesi ve İstihdamın Artırılması Sonuç Odaklı Programı

Ajans tecrübe ve bilgi birikimi ile kurumsal yapısını da dikkate alarak mevzuatında kendisine tevdi edilen görevleri yerine getirmek üzere, 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 187'nci, 194'üncü ve 196'ncı maddeleri ile Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği'nin 21'inci madde hükümleri doğrultusunda 2023 Yılı Çalışma Programı'nı hazırlamıştır. 2023 yılı çalışma programı, Ajansın dönem içerisindeki planlanan faaliyetlerini ve bu faaliyetlere yönelik tahmini mali kaynaklarını içermektedir.

2. SONUÇ ODAKLI PROGRAMLAR

2.1. TURİZM DESTİNASYONLARININ GELİŞTİRİLMESİ VE MARKALAŞMASI SONUÇ ODAKLI PROGRAMI (TSOP)

2.1.1. Amaç

Turizm Destinasyonlarının Geliştirilmesi ve Markalaşması SOP Amaçları:

Genel Amaç: TRA2 Bölgesi'ndeki mevcut turizm destinasyonlarının geliştirilerek markalaşması, yeni turizm destinasyonlarının oluşturulması ve Bölgenin turizmden elde ettiği gelirlerin artırılması olarak belirlenmiştir.

Özel Amaç 1: Turizm değerlerinin altyapı eksikliklerinin giderilmesi,

Özel Amaç 2: Kış, doğa, kültür, hüzün ve inanç turizmi gibi farklı destinasyonların oluşturulması, markalaştırılması ve tanıtılması,

Özel Amaç 3: Turizm işletmelerinin ve turizm paydaşlarının insan kaynakları kapasitesinin güçlendirilmesi ile hizmet kalitesinin artırılması,

Özel Amaç 4: Farklı turizm çeşitlerine (kuş gözlemciliği, doğa ve eko-turizm, su sporları turizmi, etnografik-kültürel turizm, gurme turizmi ile kış ve kış sporları) yönelik rotaların oluşturulması, bu rotaların tanıtımının yapılması olarak belirlenmiştir.

2.1.2. Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi

Turizm Destinasyonlarının Geliştirilmesi ve Markalaşması Sonuç Odaklı Programı (TSOP), TRA2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı Gelişme Eksen 4: Rekabet Edebilirlik altında yer alan Öncelik 4.2. Turizmde Bölgesel Marka Olunması önceliği ile ilişkilidir. Öncelik 4.2. kapsamında turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi, tanınırlığın/bilinirliğin sağlanması, hizmet kalitesinin artırılması ve altyapının iyileştirilmesi konularına odaklanılacaktır. 11. Kalkınma Planında turizm sektörü ile ilgili olarak mevcut kaynak pazarların güçlendirilmesi, geliştirilmesi ve bunun yanı sıra yeni kaynak pazarların yaratılması yoluyla ziyaretçi sayısının artırılması gerekliliği vurgulanmış, turizm değerlerinin destinasyon bazında gruplandırılarak tanıtılması politikası benimsenmiştir. Ajansımız, Turizm Destinasyonlarının Geliştirilmesi ve Markalaşması Sonuç Odaklı Programını hazırlamadan önce TRA2 Bölgesi Turizm Çalıştayı ve Sarıkamış Kış Turizmi Çalıştayı'nı gerçekleştirmiş olup bu çalıştaylarda turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve bilinirliğin artırılmasının en önemli konular olduğuna dikkat çekmiştir. SOP kapsamında turizm destinasyonları ve faaliyetleri artırılırken hizmet kapasitesinin geliştirilmesine ve markalaşmaya da önem verilecektir.

Değişen turizm anlayışı ile beraber, yeni turizm türlerinin turizm pazarındaki payının artması sağlanmıştır. TRA2 Bölgesi sahip olduğu değerler açısından kış, doğa, kültür, inanç turizmi dışında zengin flora ve fauna yapısı ile doğa gezisi, avcılık, kuş gözlemciliği, balık tutma gibi faaliyetleri içeren eko-turizm faaliyetlerini de olanaklı kılmaktadır. Şüphesiz en çok ziyaret edilen değerlerin başında UNESCO Kalıcı Dünya Miras Listesi'nde yer alan Ani Ören Yeri, ilk Türk Camisi Ebu'l Menuçehr Camii, 125 km²'lik alanının tamamı kış aylarında buz tutan Çıldır Gölü, ihtişamı ile ortaçağda yaşıyormuş hissi veren Şeytan Kalesi, birçok din için kutsal sayılan ülkemizin zirvesi Ağrı Dağı, dünyanın ilk kaloriferli sarayı ve Türkiye'nin ikinci büyük sarayı olan İshak Paşa Sarayı, solunum yolları ile ilgili birçok hastalığın tedavisinde alternatif tıp yöntemi olarak kullanılan Tuzluca Tuz Terapi Merkezi gibi destinasyonlar gelmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan elde edilen veriler ve bölge turizm işletmecileri ile yapılan görüşmeler neticesinde toplam misafir sayısının düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu verilere, sınır kapısı olan Ağrı, Ardahan ve Iğdır'da taşımacılık için giriş yapan kişilerin de dâhil olduğu düşünüldüğünde potansiyelin yeterince kullanılmadığı gerçeği ortaya çıkmaktadır. Covid-19 salgını nedeniyle sektöre uğrayan sektörde salgın öncesi, belediye işletme belgeli ve turizm işletme belgeli konaklama tesislerinin 2022 yılı verilerine göre Bölge illerinde turistlerin ortalama kalış süreleri; Ağrı için 1,7, Ardahan için 2,45, Iğdır için 1,34 ve Kars için 1,88 gün olduğu görülmektedir. Konaklama verilerininin Türkiye ortalaması 2,57 gün iken Bölge illerinin hiçbirisi henüz bu değere ulaşamamıştır.

Bölge'de, turizm destinasyonlarını artırmak için altyapı yatırımlarının tamamlanması ve turizm faaliyetlerinin geliştirilerek turizmin çeşitlendirilmesi, bütünleşik turizm projelerinin yanında tanıtım ve markalaşma çalışmalarının tamamlanması gerekmektedir. TRA2 Bölgesi'ndeki turistik değerlerin yeterli oranda bilinmemesi, tur şirketlerinin bölgedeki turizm değerlerini yeterince tanımaması turizm destinasyonu olma hedefine ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Bölgedeki turizm zenginliklerinin ortaya çıkarılması, bunların bir destinasyon olarak markalaşması, tanıtılması ve turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi yoluyla gelen ziyaretçilerin Bölgede ortalama kalış süresi artırılabilecek, daha fazla turizm geliri elde edilmiş olacaktır.

TÜRSAB'a bağlı acenteler ile Bölgede gerçekleştirilen tanıtım etkinliklerinde; Ardahan-Kars ve Iğdır-Ağrı destinasyonunun, düzenli turları bölgeye çekebilecek bir zenginliğe sahip olduğu acenteler tarafından vurgulanmıştır. Bu turların düzenli hale gelmemesinde; tanıtım eksikliği, turizm sektörü altyapı eksiklikleri ve bazı turizm aktivitelerindeki süreksizlik neden olarak belirtilmiştir. Bu eksikliklerin giderildiği, destinasyonların markalaştığı ve etkin tanıtım

yapıldığı takdirde bu bölgeye düzenli turlar için büyük bir rağbet olabileceği hususu belirtilmiştir.

Türkiye’de son yıllarda meydana gelen kur artışları yurt dışından gelen ziyaretçi sayısında artışa, yurt dışına çıkan yerli turist sayısında ise büyük bir düşüşe sebep olmuştur. Kur artışları nedeniyle iç piyasaya kayan yerli turistler, artan Doğu Ekspresi trendi ile yeni bölgeler ve kültürler tanıma, farklı yöresel mutfakları deneyimleme ve yeni destinasyonlar keşfetme isteğine yönelmiştir. Bu talep farklılaşması TRA2 Bölgesi destinasyonlarının geliştirilmesi ve markalaştırılması adına büyük bir fırsat olarak görülmektedir.

2.1.3. Sonuç ve Çıktı Hedefleri

Turizm Destinasyonlarının Geliştirilmesi ve Markalaşması Sonuç Odaklı Programının hedeflenen sonuç ve çıktıları aşağıda verilmiştir;

Tablo 1- TSOP Çıktı Göstergeleri

Tedbir, Proje ve Faaliyetler	Çıktı Göstergeleri	Ölçüm Birimi	Hedef	Doğrulama Kaynağı
Araştırma, Analiz ve Programlama	Araştırma Raporu Sayısı	Adet	1	Ajans Faaliyet Raporu
İşbirliği ve Koordinasyon	Sektörel Değerlendirme Toplantıları	Adet	4	Katılımcı Listeleri
Tanıtım ve Yatırım Destek	Gerçekleştirilen Tanıtım Turu Sayısı	Adet	4	Ajans Faaliyet Raporu
Tanıtım ve Yatırım Destek	Tanıtım Turu Kapsamında Bölgeyi Ziyaret Eden Kişi Sayısı	Kişi	20	Katılımcı Listesi
Tanıtım ve Yatırım Destek	Uluslararası Ağ ve Organizasyonlara Yönelik Hazırlanan Başvuru Dosyası Sayısı	Adet	2	Ajans Faaliyet Raporu

Tanıtım ve Yatırım Destek	Düzenlenen Organizasyon Sayısı	Adet	2	Ajans Faaliyet Raporu
Tanıtım ve Yatırım Destek	Organizasyonlar Kapsamında Bölgeyi Ziyaret Eden Kişi Sayısı	Kişi	80	Katılımcı Listesi
Tanıtım ve Yatırım Destek	Organizasyonlar Kapsamında Bölgeyi Ziyaret Eden Kişilerin Ortalama Geceleme Sayısı	Gün	2	Ajans Faaliyet Raporu
Ajans Destekleri	Uygulanan Mali Destek Programı Sayısı	Adet	1	Ajans Faaliyet Raporu
Ajans Destekleri	Uygulanan Mali Destek Programı Sonucunda Destek Alan Genç Girişimci Kadın Sayısı	Kişi	3	Ajans Faaliyet Raporu
Ajans Destekleri	Uygulanan Mali Destek Programı Sonucunda Destek Alan Genç Girişimci Erkek Sayısı	Kişi	3	Ajans Faaliyet Raporu
Ajans Destekleri	Uygulanan Teknik Destek Programı Sayısı	Adet	1	Ajans Faaliyet Raporu
AB Projeleri ve Diğer Dış Kaynaklı Projeler	Uygulanan AB Projesi Sayısı	Adet	1	Ajans Faaliyet Raporu
Diğer Proje ve Faaliyetler	Tescilli Tarihi Yapılara Yönelik Faaliyet Sayısı	Adet	1	Ajans Faaliyet Raporu

Tablo 2-TSOP Sonuç Göstergeleri

Özel Amaç	Sonuç Göstergeleri	Ölçüm Birimi	Hedef	Doğrulama Kaynağı
2,4	Bölgeye Gelen Turist Sayısındaki Yıllık Artış Oranı	%	5	Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri
2,4	Yıllık Ortalama Geceleme Sayısındaki Artış Oranı	%	3	TÜİK Turizm İstatistikleri
1,2	Korunan Tescilli Tarihi Yapı Sayısı	Adet	10	Ajans Faaliyet Raporu
2	Altyapısı İyileştirilen Alan Sayısı	Adet	2	Ajans Faaliyet Raporu
2	Bölgeye Özgü Hediyelik Eşya Sayısındaki Artış	Adet	4	Ajans Faaliyet Raporu

Tablo 3-TSOP Faaliyetleri

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Araştırma, Analiz ve Programlama	Karavan Kamp Alanlarının Oluşturulmasına Yönelik Araştırma Raporu	SYB	01.01.2023
		YDO'lar	30.09.2023
İşbirliği ve Koordinasyon	TSOP Yönetim Faaliyetleri	SYB	01.01.2023
		YDO'lar	31.12.2023
Kapasite Geliştirme	Otellerde Gizli Müşteri Uygulaması	SYB	01.01.2023
		YDO'lar	31.12.2023

Kapasite Geliştirme	Hediyelik Eşya Prototip Çalışmaları	SYB Kars YDO	01.01.2023 01.10.2023
Tanıtım ve Yatırım Destek	TRA2 Medya Tanıtım Turu	SYB, YDO'lar YHB	01.01.2023 31.12.2023
Tanıtım ve Yatırım Destek	Uluslararası Ağ ve Organizasyon Çalışmaları	Kars YDO Ardahan YDO	01.01.2023 31.12.2023
Tanıtım ve Yatırım Destek	Serhat'ı Keşfet: Bölgesel Tanıtım Organizasyonları	YDO'lar YHB	01.01.2023 31.12.2023
Tanıtım ve Yatırım Destek	Yurt İçi Teknik İnceleme Ziyaretleri	SYB YDO'lar	01.01.2023 31.12.2023
Ajans Destekleri	TSOP Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Artırılması Finansman Desteği Programı	SYB İDB	01.01.2023 31.12.2023
Ajans Destekleri	TSOP Teknik Destek Programı	SYB İDB	01.08.2023 31.12.2023
AB ve Diğer Dış Kaynaklı Projeler	Tarihi Kimliğiyle Kars Kenti Projesi	SYB	01.01.2023 31.12.2023
AB ve Diğer Dış Kaynaklı Projeler	TSOP AB ve Diğer Dış Kaynaklı Fonlara Yönelik Proje Üretimi	SYB YDO'lar	01.01.2023 31.12.2023
Diğer Proje ve Faaliyetler	Ebu'l Menuçehr Camii'nin Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri	SYB	01.01.2023 31.12.2023

2.1.4. Proje ve Faaliyetler

2.1.4.1. Araştırma, Analiz ve Programlama

a. Karavan Kamp Alanlarının Oluşturulmasına Yönelik Araştırma Raporu

2020 yılında başlayan Covid-19 salgını insanların seyahat etme ve tatil yapma anlayışını değiştirerek karavan-kamp turizmini ön plana çıkarmıştır. 2021 yılında ise Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından karavan turizmi alanında koordinatör olarak belirlenen Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA) öncülüğünde “Türkiye Potansiyel Karavan Alanları Saha Tespit Çalışma Raporu” hazırlanmıştır. Raporun hazırlanması için gerçekleştirilen saha tespit çalışmaları kapsamında ülke genelinde toplam 249 potansiyel karavan alanı tespit edilmiştir. Bölgemizde ise Ağrı’da Merkez, Diyadin ve Doğubayazıt ilçelerinde olmak üzere 4 adet, Ardahan’da Merkez, Posof ve Çıldır ilçelerinde olmak üzere 4 adet, Iğdır’da Tuzluca ve Aralık ilçelerinde olmak üzere 3 adet, Kars’ta Merkez, Sarıkamış, Akyaka ve Susuz Şelalesi olmak üzere 4 adet potansiyel karavan-kamp alanı belirlenmiştir. 2022 yılında Bölge’deki bu potansiyel karavan-kamp alanlarından her il için en uygun olan alanın tespit edilmesi için saha araştırması ve analiz çalışmaları başlatılmıştır. Söz konusu çalışmanın güdümlü projeler uygulanması için altlık oluşturması hedeflenmektedir. Çalışma, 2023 yılında tamamlanacaktır.

Tablo 4-Karavan Kamp Alanlarının Oluşturulmasına Yönelik Araştırma Raporu Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Araştırma, Analiz ve Programlama	Karavan Kamp Alanlarının Oluşturulmasına Yönelik Araştırma Raporu	SYB	01.01.2023
		YDO’lar	30.09.2023

2.1.4.2. İşbirliği ve Koordinasyon Faaliyetleri

a. TSOP Yönetim Faaliyetleri

TSOP yönetim faaliyetleri kapsamında; Sonuç Odaklı Programın paydaşlara anlatılması, paydaşların ortak amaç etrafında birleştirmesi, irtibat kişilerinden oluşan paydaş listesinin oluşturulması ve yılda en az iki defa olacak şekilde çalıştay/odak grup toplantılarının düzenlenmesi yer almaktadır. Bu sayede paydaşlar, Sonuç Odaklı Program çerçevesinde proje fikirleri geliştirip projelerini geliştirme imkânı bulabilecektir. Söz konusu faaliyetlerle; TRA2 Bölgesi’nin turizm kapasitesinin geliştirilmesine, turizm potansiyelinin harekete geçirilmesine, çeşitli kültür ve turizm değerlerinin bilinirliğinin artırılmasına, insan kaynakları kapasitesinin güçlendirilmesine katkı sağlanmış olacaktır. 2021 ve 2022 yılında TRA2 Bölgesi illerinin

tamamında ve bölge dışındaki illerde bulunan toplamda 50'den fazla farklı paydaş ile yapılan ikili toplantılar, saha ziyaretleri ve tüm paydaşların bir araya geldiği çok katılımlı toplantılar sayesinde turizm sektöründeki problemler görüşülerek ilgili kuruluşa birinci dereceden aktarılmıştır. Paydaşlar ile sektördeki altyapısal eksiklikler, insan kaynakları kapasitesinin düşük oluşu ve ulaşımında yaşanan aksaklıklar gibi konularda görüş alışverişinde bulunulmuştur. Bunun yanı sıra Ajans faaliyetlerinin paydaşlara doğrudan aktarılması ve yıllık çalışma programındaki faaliyetlerin katılımcı bir anlayışla planlanması sağlanmıştır. 2021 ve 2022 yılında gerçekleştirilen faaliyet paydaşlarca da olumlu karşılanmış ve 4 ilde yapılan toplantıların daha da sıklaştırılması talebi alınmıştır.

Tüm bu nedenlerle faaliyet 2023 yılında da devam ettirilecektir. Faaliyet, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcileri, otel ve restoran yetkilileri, turizm acenteleri ve turizm dernekleri temsilcileri ile bölgede bulunan üniversitelerdeki turizm akademisyenlerinden oluşan paydaşların katılımıyla gerçekleştirilecektir.

Tablo 5- TSOP Yönetim Faaliyetleri Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
İşbirliği ve Koordinasyon	TSOP Yönetim Faaliyetleri	SYB	01.01.2023
		YDO'lar	31.12.2023

2.1.4.3. Kapasite Geliştirme Faaliyetleri

a. Otellerde Gizli Müşteri Uygulaması

Ajans tarafından 2014 yılında hazırlanan Sarıkamış Kayak Tesisleri ve Konaklama Hizmetleri Müşteri Memnuniyeti Araştırması ile 2015 yılında hazırlanan TRA2 Bölgesi Konaklama Hizmetleri Müşteri Memnuniyeti Araştırması'na göre;

- Otellerin mini bar hizmetinin ürün ve fiyat anlamında yeniden ele alınması ve misafirlerin daha fazla kullanacağı şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiği,
- Restoran ve barlarda; yemek ve içecek çeşidi, kalitesi ve temizliği ile fiyatlar konusunda yeni düzenlemelerin yapılması gerektiği,
- Farklı yaş gruplarına hitap edecek çeşitlilikte içecek sunulması gerektiği,
- Kuaför ve market hizmetlerinin memnuniyet düzeylerinin düşük olduğu ve söz konusu hizmetlerin sunumu konusunda yeni düzenlemeler yapılması gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Araştırmaların tamamlandığı tarihten bu yana global, ulusal ve bölgesel ölçekte önemli gelişmeler yaşanmıştır. Ülkemizde ve Dünyada Covid-19 salgını yaşanarak turizm faaliyetlerini sekteye uğratmıştır. Diğer yandan kur atışları nedeniyle yurt içine yönelen yerli turistler Doğu Ekspresi trendine ivme kazandırmıştır.

Faaliyet kapsamında; yukarıda bahsi geçen araştırmalarla tespit edilen eksiklerin geçen süre zarfında giderilip giderilmediği ve Bölgemizdeki konaklama işletmelerinin kapasiteleri ile güncel sorunlarının tespit edileceği bir rapor oluşturulması planlanmaktadır. Bu rapor; bir yandan Tarihi Kimliğiyle Kars Kenti AB Projesi kapsamında oluşturulacak Servis Kalitesi Standartlarına altlık oluştururken diğer yandan Ajans tarafından gelecek yıllarda tasarlanacak mali destek programlarının çerçevesinin oluşturulmasına da katkı sağlayacaktır. Ayrıca, söz konusu rapor ilgili paydaşlarla paylaşılarak gerekli önlemlerin alınması talep edilecektir. Faaliyet, Ajans uzmanları eli ve parçacıl hizmet alımı yoluyla gerçekleştirilecektir. Parçacıl hizmet alımı, gizli müşteri uygulaması yapılırken kullanılacak değerlendirme kriterleri kontrol listesinin oluşturulması ve sonuçların yorumlanarak eylem planına dönüştürülmesi için gerçekleştirilecektir.

Tablo 6-Otellerde Gizli Müşteri Uygulaması Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Kapasite Geliştirme	Otellerde Gizli Müşteri Uygulaması	SYB YDO'lar	01.01.2023 31.12.2023

b. Hediyeelik Eşya Prototip alışmaları

2021 yılında; İl Kültür Turizm Müdürlükleri, niversiteler, Ticaret ve Sanayi Odaları ve Halk Eğitim Merkezleri ile işbirliği yapılarak bölge illerini simgeleyen yapıların, değerlerin ve görsellerin hediyeelik eşyalarının tasarlanması ve prototiplerinin üretilmesi için çalışma yapılması planlanmıştır. Ancak yüklenicinin kurumsal kapasitesinde meydana gelen değerlişikler nedeniyle bu çalışmadan verim alınamayarak sözleşme feshedilmiştir. Artan maliyetler nedeniyle ise 2022 yılında çalışmanın sadece Kars için devam etmekte olan Tarihi Kimliğiyle Kars Kenti AB Projesi kapsamında gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. Faaliyet ile kısıtlı sayıda tasarımı bulunan hediyeelik eşyalar çeşitlendirilerek hem turizm gelirlerinin hem de ildeki destinasyonların bilinirliği artırılabilecektir.

Tablo 7- Hediyeelik Eşya Prototip Çalışmaları Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Kapasite Geliştirme	Hediyeelik Eşya Prototip Çalışmaları	SYB, Kars YDO	01.01.2023 01.10.2023

2.1.4.4. Tanıtım ve Yatırım Destek

a. TRA2 Medya Tanıtım Turu

İnsanların turizm tercihlerini belirlerken önerilerine güvendikleri sosyal medya fenomenlerinin, bloggerların ve seyahat yazarlarının görsel ve yazılı medyadaki paylaşımlarına rağbet ettikleri bilinen bir gerçektir. Bu kişiler vasıtasıyla yüksek düzeyde harcama yapılmadan geniş kitlelere ulaşılması mümkündür. TRA2 Bölgesi'nin destinasyonlarının ve turizm rotalarının, ulusal ve uluslararası tanınırlığı yüksek olan bu kişilere tanıtılması önem arz etmektedir. Bu kapsamda Ajansımız, sosyal medya fenomenlerini ve seyahat yazarlarını; Ağrı Dağı, İshakpaşa Sarayı, Kars Şehir Merkezi, Ani Ören Yeri, Şeytan Kalesi, Tuzluca Tuz Mağaraları, Çıldır Gölü, Sarıkamış ve Yalnızçam Kayak Merkezi gibi destinasyon ziyaretlerinden edindikleri tecrübeleri ve izlenimleri takipçileri ile paylaşmaları için davet edecektir.

Ayrıca Tarihi Kimliğiyle Kars Kenti AB projesi kapsamında hayata geçirilecek olan mobil turist rehberi uygulamasına entegre olacak şekilde, Kars'taki önemli yapılara yapının geçmişini ve önemini aktaran metal kare kodlar koyulacaktır. Mobil uygulama sayesinde; turistlerin kendi rotalarını kendilerinin oluşturması sağlanacak ve rotadaki destinasyonların bilgilendirmeleri yapılacaktır. Geliştirilen uygulama ile turist rehberleri basımı ihtiyacı asgari seviyeye indirilerek kaynak verimliliği sağlanacak, özellikle tarihi yapıların önlerinde bulunan bilgilendirme tabelalarının yerini alacak küçük kare kodlar sayesinde ise hem görüntü kirliliği önlenecek hem de yine kaynak verimliliği sağlanacaktır. Metal kare kod levhaların basımı ve tesis edilmesi TRA2 Medya Tanıtım Turu faaliyeti kapsamında Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ile işbirliği halinde yapılacaktır.

Tablo 8- TRA2 Medya Tanıtım Turu Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Tanıtım ve Yatırım Destek	TRA2 Medya Tanıtım Turu	SYB, YDO'lar	01.01.2023 31.12.2023

b. Uluslararası Ağ ve Organizasyon Çalışmaları

Faaliyet kapsamında, Bölge'nin marka değerini ve uluslararası tanınırlığını artırmak amacıyla çeşitli uluslararası ağlara ve organizasyonlara katılım için çalışmalar yapılacaktır. Uygun başvuru sahibi olan belediyelerin UNESCO Yaratıcı Şehirler ve Jeopark Ağı ile Cittaslow gibi uluslararası ağlara katılımına yönelik çalışmaları desteklenecek, programlar takip edilerek ilgili kurum ve kuruluşlara başvuru süreçlerinde destek olunacaktır.

Cittaslow çalışmaları kapsamında bölgede bu ağa dâhil olma potansiyeli olan ve bu konuda çalışmaya istekli olan başta Posof Belediyesi ve Kağızman Belediyesi olmak üzere benzer nitelikteki belediyeler ile görüşülerek, bu belediyelerin temsilcilerinin Cittaslow'da Türkiye koordinatörlüğü görevini yürüten Seferihisar Belediyesinden yetkili kişiler ile bir araya getirilmesi planlanmaktadır. Bu çalışmalar sonrasında ise ilgili belediyelere başvuru sürecinde Ajans personeli tarafından veya hizmet alımı yoluyla destek olunması planlanmaktadır.

Coğrafi oluşumu milyonlarca yıl öncesine dayanan ve Kür Vadisi olarak da bilinen Ardahan ilinin Jeopark alanı ilan edilmesiyle; çevresel açıdan jeolojik mirasının korunması, tanıtım açısından uluslararası arenada bilinirliğin artması, akademik açıdan hakkında yapılan çalışmaları yoğunlaştırması ve turizm sektörü açısından da bölgeye nitelikli turist çekilmesine katkı sağlanması hedeflenmektedir. Bu kapsamda, Ardahan Üniversitesi'nde 05 Temmuz 2021 tarihinde Ardahan'ın jeopark potansiyelinin değerlendirilmesi için farklı üniversitelerden akademisyenlerin de katıldığı bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca 2022 yılında Ardahan Üniversitesinin Ajansımızın Fizibilite Desteği Programına başvuruda bulunduğu Ardahan'ın Jeopark ilan edilebilmesi için koruma alanlarının ve tedbirlerinin neler olması gerektiğine yönelik proje başarılı bulunmuş, söz konusu çalışmalar devam etmektedir. İlin UNESCO Küresel Jeopark Ağı'na dâhil olabilmesi için de çalışma kapsamında UNESCO Küresel Jeopark Ağı'na dâhil olan Kula Jeoparkı ziyaret edilerek iyi uygulama örneğinin yerinde görülmesi sağlanacaktır. Ön çalışma esnasında maliyet etkinliğini sağlamak adına bölge paydaşları ile işbirliği toplantısı gerçekleştirilecektir. Tarihi Kimliğiyle Kars Kenti AB projesi kapsamında ise gastronomi alanında Kars'ın UNESCO'nun Yaratıcı Şehirler Ağına başvuru yol haritası hazırlanacaktır.

Tablo 9- Uluslararası Ağ ve Organizasyon Çalışmaları Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Tanıtım ve Yatırım	Uluslararası Ağ ve	Kars YDO	01.01.2023
Destek	Organizasyon Çalışmaları	Ardahan YDO	31.12.2023

c. Serhat'ı Keşfet: Bölgesel Tanıtım Organizasyonları

Ajansımız, “Serhat'ı Keşfet” teması ile 2015 yılından bu yana bir tanıtım programı yürütmektedir. Geçmiş yıllarda, Ardahan’da Türkiye Kayak Federasyonu ile işbirliği halinde Kayaklı Koşu Yarışmaları, Sarıkamış’ta “Kulüpler Arası Natürel Kızak Türkiye Şampiyonası”, DAP ile işbirliği halinde “Büyükçelikler Arası Kar Rafting Organizasyonu” ve bunların yanı sıra “Sarıkamış Kar Rallisi” ile “Kayakla Oryantiring Avrupa Şampiyonası” gibi organizasyonları düzenlenmiştir. Turistlerin seyahat planı oluştururken ildeki festivalleri dikkate alarak bir rota oluşturduğu bir gerçektir. Ayrıca Bölgemize gelen turistlerin ortalama kalış sürelerinin artırılmasına da katkı sağlamak için bu tür faaliyetlerin Bölge’de istikrarlı bir şekilde devam ettirilmesi gerektiği paydaşlarla yapılan görüşmelerde özellikle vurgulanmaktadır. Bu nedenle bu tür organizasyonların 2023 yılında da yapılması planlanmaktadır.

- **Tematik Fotosafari Etkinlikleri:** Bir tema belirlemeksizin 2021 yılında Ağrı ilimizde başta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü olmak üzere paydaşlarla gerçekleştirilen fotosafari etkinliği oldukça ses getirmiştir. 2023 yılında ise TRA2 Bölgesinde yer alan 4 ilimizi de kapsayan yaban hayatı, kuş gözlemciliği, göl, tarihi doku vb. temalarda fotosafari etkinlikleri gerçekleştirilecektir. Faaliyet kapsamında Türkiye Turizmi Tanıtma ve Geliştirme Ajansı, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri, İl Özel İdareleri, Üniversiteler, Belediyeler gibi kurumlarla ve STK’lar ile maddi ve ayni katkılar kapsamında işbirliği yapılacaktır.
- **Çıldır Gölü Çevresinde Trekking Etkinliği:** Kış turizmi açısından turistlerin uğrak mekanlarından bir olan Çıldır Gölü, yaz aylarında da çeşitli sportif ve kültürel etkinliklere ev sahipliği yapacak potansiyele sahiptir. Çıldır Gölünün çevresi 60 km’lik yürüyüş parkuruna sahiptir. Bu yürüyüş parkuru trekkingciler tarafından günlük 20 km’lik bir yürüyüşlerle 3 günde tamamlanabilmektedir. İlk defa yapılacak olan Çıldır Gölünün trekking ve kamp potansiyelini tanıtmak amacıyla sosyal medya fenomenleri ve bloggerlardan oluşan bir trekking grubu ile etkinlik yapılması planlanmaktadır.

Etkinliği deneyimleyen gazeteciler, yapacakları haberlerle Çıldır Gölünün tanıtımına büyük katkı sağlayacaktır. Tanıtım faaliyetlerinin etkisiyle Göl çevresindeki trekking rotalarının Likya Yolu, Ihlara Vadisi, Bafa Gölü ve Aladağlar gibi en iyi 9 trekking rotası arasına girmesi hedeflenmektedir.

- Ayrıca faaliyet kapsamında Bölge'nin ulusal medyada tanıtımının yapılması için televizyonlarda yayınlanmak üzere program çekimleri yapılacaktır.

Tablo 10- Serhat'ı Keşfet: Bölgesel Tanıtım Organizasyonları Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Tanıtım ve Yatırım	Serhat'ı Keşfet: Bölgesel	YDO'lar	01.01.2023
Destek	Tanıtım Organizasyonları	YHB	31.12.2023

d. Yurt İçi Teknik İnceleme Ziyaretleri

2023 yılında TRA2 Bölgesi'nin sahip olduğu turizm değerlerinin ulusal platformlarda tanıtımının gerçekleştirilmesi için turizm sektöründeki ulusal temsilcilerle bir araya gelinerek Bölgeye gelen turist sayısının artırılması için görüşmeler yapılması planlanmaktadır. Gerçekleştirilen görüşmelerin yereldeki paydaşlara aktarılması ve spesifik konularda proje üretilmesi, iyi uygulama örneklerinin tespit edilerek Bölgeye kazandırılması için teknik inceleme ziyaretleri düzenlenecektir.

Tablo 11-Yurt İçi Teknik İnceleme Ziyaretleri Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Tanıtım ve Yatırım	Yurt İçi Teknik İnceleme	SYB	01.01.2023
Destek	Ziyaretleri	YDO'lar	31.12.2023

2.1.4.5. Ajans Destekleri

a. TSOP Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Artırılması Finansman Desteği Programı

Kar amacı güden kuruluşlara yönelik uygulanacak olan Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Artırılması Finansman Desteği Programı'nın genel amacı; turizm ve imalat gibi Bölge ekonomisi için önem arz eden sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin rekabet güçlerinin artırılmasıdır.

2014-2023 TRA2 Bölge Planı, Onuncu ve On Birinci Kalkınma Planı, Ajansın Bölgede gerçekleştirmiş olduğu araştırma ve saha çalışmalarından elde edilen verilere dayanarak program kapsamında aşağıdaki öncelikler belirlenmiştir:

Öncelik 1: Turizm sektöründe hizmet veren tesislerin fiziki, beşeri, teknolojik ve kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesine, hedef kitleye yönelik hizmetlerin ve ürünlerin çeşitlendirilmesine, bölgenin ihtiyaçları doğrultusunda yeni turizm yatırımlarının hayata geçmesine, kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasına ve korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescilli yapıların turizme kazandırılmasına,

Öncelik 2: Yöresel ürün üretimi yapan işletmelerde ürün çeşitlendirmesine, kapasite artışına, ihracata yönelik üretimin teşvik edilmesine, markalaşmasına ve kaynak verimliliğinin sağlanmasına,

Öncelik 3: İmalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin fiziki ve teknolojik altyapısının iyileştirilmesine, üretim kapasitesinin artırılmasına, ürün çeşitliliğinin ve verimliliğinin sağlanmasına, modern üretim tekniklerinin kullanımının yaygınlaştırılmasına, katma değerli ürün üretilmesine, ihracatın teşvik edilmesine ve yatırımların hayata geçmesine yönelik projeler.

Finansman Desteği Programı Ajansımızın uygulamakta olduğu 3 Sonuç Odaklı Programa da hizmet edecektir. Hedef grubunda küçük ve orta büyüklükteki işletmeler bulunan destek programının toplam bütçesinin **15.000.000 TL** olması planlanmaktadır. Program kapsamında, sunulacak projelerin uygulamalarının 2024 yılında başlayacağı öngörülerek 2023 yılında söz konusu program için **50.000,00 TL** iz bedele yer verilmiştir.

Tablo 12- TSOP Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Artırılması Finansman Desteği Programı

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Ajans Destekleri	TSOP Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Artırılması Finansman Desteği Programı	SYB, İDB	01.01.2023 31.12.2023

b. TSOP Teknik Destek Programı

Teknik Destek Programı kapsamında; Bölgedeki yerel aktörlerin bölgesel kalkınma açısından önemli olan, ancak kapasite eksikliği nedeniyle hazırlık ve uygulamada sıkıntı yaşadıkları konularda destek sağlanması amaçlanmaktadır.

Program kapsamında, bölgedeki yerel yönetimlerin planlama, programlama ve uygulama kapasitesini artırıcı; kamu kurum ve kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarının, kar amacı güden gerçek ve tüzel kişilerin ise yerel ve bölgesel kalkınmaya katkıda bulunabilecek çalışmaları için eğitim verilmesi, danışmanlık, program ve proje hazırlanmasına katkı sağlanacaktır. Teknik destek faaliyetlerine ilişkin başvurular mevzuat gereği ikişer aylık dönemler halinde alınacak olup 2023 yılı Teknik Destek Programı için **1.000.000,00 TL** bütçe ayrılmıştır. TSOP kapsamında 2023 yılı Teknik Destek Programı için **400.000,00 TL** bütçe ayrılmıştır.

Program kapsamında genç istihdam temasına ve sonuç odaklı programın özel amaçlarına hizmet edecek faaliyetler desteklenecektir. Bunun yanı sıra turizm sektöründe; insan kaynakları niteliğinin artırılması ve yönetim danışmanlığı konularında da özel sektöre yönelik faaliyetler desteklenecektir.

Tablo 13- TSOP Teknik Destek Programı Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Ajans Destekleri	TSOP Teknik Destek Programı	SYB İDB	01.08.2023 31.12.2023

2.1.4.6. AB ve Diğer Dış Kaynaklı Projeler

a. Tarihi Kimliğiyle Kars Kenti Projesi

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın program otoritesi olduğu IPA-II Rekabetçilik ve Yenilik Sektör Operasyonel Programı kapsamında kabul edilen, Serhat Kalkınma Ajansı'nın başvuru sahibi olduğu "Tarihi Kimliğiyle Kars Kenti Projesi" 2021 yılında başlamıştır. Yaklaşık bütçesi 5,5 Milyon Euro olan Proje'nin müşavirlik, inşaat işleri ve teknik yardım adı altında üç bileşeni bulunmaktadır. Projenin inşaat bileşeni kapsamında, Kars Merkez Haydar Aliyev Caddesi üzerinde bulunan 23 tescilli ve 13 adet tescilsiz bina için cephe iyileştirmesi yapılacaktır. (Sıva/boya raspası, kapı pencere değişimi, çatı kaplaması vb.) Ayrıca caddenin kaldırım yenilemesi, aydınlatma işleri, çevre düzenleme işleri, işaret levhaları ve sokak mobilyaları montajı yapılacaktır. Bunun yanı sıra Ani Ören Yeri'nin etrafının koruma çitleriyle kapatılması, sokak mobilyaları ve yönlendirme/bilgilendirme tabelaları ile donatılması sağlanacaktır.

2021 yılı Mart ayı itibariyle başlayan inşaat bileşeni kapsamında Haydar Aliyev Caddesi'nde bulunan binaların cephe iyileştirme çalışmaları devam etmektedir. Caddenin kaldırımının yapılması, kent mobilyaları ile donatılması ve peyzaj çalışmalarının yapılması ile Ani Ören

Yerinde yapılacak çalışmalara ise 2022 yılı Nisan ayında başlamış olup Cadde'deki işlerle birlikte 2023 yılı Temmuz ayına kadar bitirilmesi planlanmaktadır. İnaşat işleri bileşeni kapsamında çalışan kişilerin Genç İstihdamı temasına uygun bir şekilde 18-34 yaş aralığındaki bireylerden seğilmesine azami özen gösterilerek, Proje kapsamında genç istihdamının sağlanması hedeflenmektedir.

2021 yılı Ağustos ayı itibariyle başlayan ve 2024 yılı başına kadar sürececek olan Projenin Teknik Yardım bileşeninin amacı ise; Kentteki turizm işletmeleri, STK'ları ve ilgili paydaşların kurumsal kapasitelerini artırarak sürdürülebilir bir yönetim stratejisi belirlemektir. Tarihi binaların korunmasına yönelik eylem planları oluşturmak ve tanıtım/pazarlama faaliyetleri geręekleřtirmek yoluyla Kars'ın turizm sektöründe rekabet gücü artırılacaktır. Birçok analiz, strateji ve eylem planı geliştirilecek bileşen kapsamında oldukça yoğun tanıtım ve pazarlama faaliyetleri de bulunmaktadır. 2022 yılında başlangıç kıyaslama analizi, talep analizi ve değer zinciri analizi tamamlanan Teknik Yardım bileşeninin 2023 yılında eylem planları, insan kaynaklarının güçlendirilmesi için eğitimler, tanıtım ve markalaşma faaliyetleri geręekleřtirilecektir.

Tablo 14- Tarihi Kimliğiyle Kars Kenti Projesi Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
AB ve Diğer Dış Kaynaklı Projeler	Tarihi Kimliğiyle Kars Kenti Projesi	SYB	01.01.2023 31.12.2023

b. TSOP AB ve Diğer Dış Kaynaklı Fonlara Yönelik Proje Üretilmesi

Ajans; kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının uluslararası alanlarda hibe, teşvik, kredi vb. destekler için başvurabilecekleri; Avrupa Birliği Projeleri, ERASMUS + Hibe Programları, AB Çerçeve Programları gibi programlar kapsamında açık çağrılara ilişkin Bölgeden proje üretilmesine yönelik paydaşlarla işbirliği halinde çalışacak ve/veya kendi adına başvuru yapacaktır.

Tablo 15- TSOP AB ve Diğer Dış Kaynaklı Fonlara Yönelik Proje Üretimi Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
AB ve Diğer Dış Kaynaklı Projeler	AB ve Diğer Dış Kaynaklı Fonlara Yönelik Proje Üretimi	SYB	01.01.2023 31.12.2023

2.1.4.7. Diğer Proje ve Faaliyetler

a. Ebu'l Menuçehr Camii'nin Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projelerinin

Hazırlanması

Kars il merkezine 42 km uzaklıktaki Ani (Ocaklı) köyü sınırları içerisinde yer alan ve 2016 yılında UNESCO Dünya Kültürel Miras Listesi'ne dâhil olan Ani Ören Yeri'nin günümüze kadar büyük kısmı ulaşılmış yapılarından olan Ebu'l Menuçehr Camii en eski Selçuklu eserlerinden birisidir. Ani Ören Yeri Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 08.11.2002 tarih ve 1306 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak ilan edilmiş olup, aynı kararla Ebu'l Menuçehr Camii ve diğer 20 yapı ise Anıt bazında tescil edilmiştir. Söz konusu eserin gelecek nesillere aktarılması ve ulusal/uluslararası çapta bilinirliğinin artması için Serhat Kalkınma Ajansı 2020 yılında çalışmalara başlamıştır. Bu çalışmalar neticesinde Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü arasında Ebu'l Menuçehr Camiinin aslına uygun restorasyonuna yönelik projelendirme ve bu projelerin uygulanması için bir protokol imzalanmıştır. Bu protokol kapsamında tüm Kalkınma Ajanslarının desteğiyle restorasyon çalışmalarının tamamlanması ve Camii'nin ibadete açılması hedeflenmektedir. Faaliyet kapsamında; Bölgedeki kış şartlarının ve projelendirme süreçlerinin uzun sürmesi nedeniyle 2021 yılında proje gerektirmeksizin yapılan tefrişat alımlarıyla Camii ibadete açılmış olup, 2022 yılında ise rölöve, restitüsyon, restorasyon, elektrik, inşaat ve çevre düzenlemesi projeleri için hizmet alımı yapılmıştır. Söz konusu hizmet alımı kapsamında devam eden çalışmaların 2023 yılında tamamlanması planlanmaktadır. Restorasyon projelerinin uygulanması ise bu faaliyet kapsamında değildir, ilerleyen yıllarda hayata geçirilecektir.

Tablo 16- Ebu'l Menuçehr Camii'nin Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Diğer Proje ve Faaliyetler	Ebu'l Menuçehr Camii'nin Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri	SYB	01.01.2023 31.12.2023

2.1.5. Program Süresi ve Zaman Planlaması

Turizm Destinasyonlarının Geliştirilmesi ve Markalaşması Sonuç Odaklı Programının zaman planlaması aşağıda verilmiştir;

Tablo 17- TSOP Faaliyet Takvimi

Faaliyet Adı	Başlangıç Dönemi	Bitiş Dönemi
Karavan Kamp Alanlarının Oluşturulmasına Yönelik Araştırma Raporu	Ocak	Eylül
TSOP Yönetim Faaliyetleri	Ocak	Aralık
Otellerde Gizli Müşteri Uygulaması	Ocak	Aralık
Hediyelik Eşya Prototip Çalışmaları	Ocak	Ekim
TRA2 Medya Tanıtım Turu	Ocak	Aralık
Uluslararası Ağ ve Organizasyon Çalışmaları	Ocak	Aralık
Serhat'ı Keşfet: Bölgesel Tanıtım Organizasyonları	Ocak	Aralık
Yurt İçi Teknik İnceleme Ziyaretleri	Ocak	Aralık
TSOP Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Artırılması Finansman Desteği Programı	Ocak	Aralık
TSOP Teknik Destek Programı	Ağustos	Aralık
Tarihi Kimliğiyle Kars Kenti AB Projesi	Ocak	Aralık

TSOP AB ve Diğ er Dış Kaynaklı Fonlara Yönelik Proje Üretilmesi	Ocak	Aralık
Ebu'l Menuçehr Camii'nin Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri	Ocak	Aralık

2.1.6. Yönetim ve Koordinasyon Düzenlemeleri

TSOP'un uygulanma sürecindeki kurumlar arası ve Ajans iç i koordinasyonun sağ lanmasından, Sonuç Odaklı Program Yönetim Birimi (SYB) sorumludur. SYB, TSOP kapsamında kurulacak ve düzenli olarak toplanacak tüm kurul ve komitelerin sekretaryasını yürütecektir. Ajans içinde TSOP Komisyonu oluşturulmuştur. TSOP Komisyonu üyeleri SYB Birim Başkanı, SYB TSOP Uzmanı ve YDO Koordinatörlerinden mütevellittir. Ajans Genel Sekreteri, SYB Birim Başkanı ve TSOP Komisyonu üyeleri, kurulacak tüm kurul ve komitelerin doğ al üyesidir. TSOP kapsamında sorumlu ve ilgili kurum / kuruluşlar ile koordinasyon, kurulacak kurul ve komiteler aracılığıyla sağ lanacaktır. SOP kapsamında yer alan bileşenlere ilişkin ilerlemeler, her Yönetim Kurulu Toplantısı'nda "İki Toplantı Arası Faaliyetler" gündem maddesi kapsamında, Yönetim Kurulu üyeleriyle paylaşılacaktır. Bunun yanı sıra 2023 yılında oluşturulması düşünölen Kalkınma Kurulu toplantılarında da bileşenlere ilişkin ilerlemeler paylaşılacaktır.

2.1.7. İzleme ve Değ erlendirme

Ajans Yönetim Kurulunun onayıyla konuyla ilgili tüm kurumları ve Ajansın hizmet verdiği dört ili kapsayacak şekilde TSOP Komisyonu oluşturulacaktır. TSOP Komisyonu, yılda en az bir defa olmak üzere toplanarak; programın ilerlemesi, varsa yaşanan sıkıntılar ve bunlara dair çözüm önerileri hakkında istiş arelerde bulunacaktır. TSOP Komisyonu oluşturulduktan sonra komisyona yeni üyeler de alınabilecektir. Komisyonunun isteğ i doğ rultusunda TSOP kapsamında iş birliğ i yapılan kurum ve kuruluşlar da komisyon toplantısına katılabilecek ve fikirlerini beyan edebilecektir. Aynı zamanda Ajans Genel Sekreteri başkanlığında yılda bir defa Ajans ç alışma birim başkanlarının katılımıyla koordinasyon toplantısı gerçekleştirilecektir. TSOP kapsamında, Ajans tarafından yürütölecek; tanıtım faaliyetlerinin, alt programların, güdümlü projelerin, AB ve benzeri dış kaynaklı fonların ve bu fonlara ait projelerin yazılması, yürütölmesi uygulanmasından Sonuç Odaklı Program Yönetimi Birimi (SYB), Yönetim Hizmetleri Birimi (YHB) ve ilgili YDO, izlemesinden ve değ erlendirmesinden İzleme ve Değ erlendirme Birimi (İDB) sorumludur.

TSOP kapsamında, Ajans ve Bölgedeki ilgili paydaşlar tarafından yürütölecek faaliyetlerin koordinasyonu ile çıktılarının izlemesi ve değ erlendirmesi SYB tarafından gerçekleştirilecektir.

TSOP yönetim planının, dönemsel ilerleme raporlarının ve TSOP kapanış raporunun hazırlanmasından da SYB sorumludur.

2.2. KIRSAL EKONOMİNİN GELİŞTİRİLMESİ SONUÇ ODAKLI PROGRAMI (KSOP)

2.2.1. Amaç

Kırsal Ekonominin Geliştirilmesi SOP Amaçları;

Genel Amaç : TRA2 Bölgesi'nin sahip olduğu kırsal değerlerle; bölgenin üretkenlik, verimlilik ve refah düzeyinin artırılması olarak belirlenmiştir.

Özel Amaç 1: Bölgeye ait yöresel, tarımsal ve hayvansal ürünler ile el sanatları ürünlerinin; üretimlerinin teşvik edilmesi, tanıtımının ve markalaşmasının sağlanması,

Özel Amaç 2: Tarım ve hayvancılık ürünlerinin katma değerinin artırılması, üretim yapan işletmelerin insan kaynakları kapasitesinin güçlendirilmesi,

Özel Amaç 3: Kırsal ekonomide ortak iş yapma kültürünün güçlendirilmesi; kadın ve genç girişimciliğinin, kooperatifçiliğinin ve üretici birliklerinin geliştirilmesi, olarak belirlenmiştir.

2.2.2. Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi

Kırsal Ekonominin Geliştirilmesi Sonuç Odaklı Programı (KSOP), TRA2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı Gelişme Eksen 4: Rekabet Edebilirlik altında yer alan Öncelik 4.1. Tarımsal üretimde verimliliğin ve yenilikçi uygulamaların artırılması önceliği ile yakından ilişkilidir. Kırsal Ekonominin Geliştirilmesi SOP hazırlanmadan önce bölgedeki yöresel ürün üreticileri ile yüz yüze görüşmeler ve toplantılar yapılmıştır. Ayrıca TRA2 Bölgesi Yöresel Ürünlerinin Pazarlama Stratejileri Raporu, Kars ve Ardahan'da Kaşar Peyniri Üreten İşletmelerin Analizi, Ardahan Arıcılık Sektör Raporu: Mevcut Durum Analizi ve Stratejik Eylem Planı ile Ağrı Bal Raporu hazırlanmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda, kırsalda üretilen ürünlerin doğru pazarlama stratejileri ile tüketiciye ulaştırılması, bu ürünlerden elde edilecek ekonomik ve sosyal faydanın maksimize edilmesi, kadın emeği yoğun olan sektörlerde kadın girişimciliğinin artırılmasına özel önem verilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

TRA2 Bölgesi, temel ekonomik faaliyet alanı tarım ve hayvancılık olan kırsal nüfusun görece fazla olduğu ve kırsal nüfusun önemli bir kısmının tarım sektöründe istihdam edildiği bir bölgedir. Verimli tarım arazileri ve hayvancılığa uygun coğrafyasıyla hayvansal ve bitkisel üretimde geniş bir ürün yelpazesine sahiptir. Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık, kanatlı hayvan yetiştiriciliği ve bitkisel üretim faaliyetleri Bölge genelinde yaygındır. TRA2 Bölgesi, markalaşmış önemli coğrafi işaretli ve yöresel ürünlere sahiptir. Ağrı geven balı, Ağrı Haşıl yemeği, Ağrı yaprak döneri, Doğubayazıt Abdigör köftesi, Ardahan kaz eti, Ardahan çiçek balı,

Tablo 18- Kırsal SOP (KSOP) Çıktı Göstergeleri

Tedbir, Proje ve Faaliyetler	Çıktı Göstergeleri	Ölçüm Birimi	Hedef	Doğrulama Kaynağı
Araştırma, Analiz ve Programlama	Araştırma Raporu Sayısı	Adet	2	Ajans Faaliyet Raporu
Kapasite Geliştirme	Mentörlük Desteği Verilen Kooperatif Sayısı	Adet	5	Ajans Faaliyet Raporu
Kapasite Geliştirme	Mentörlük Desteği Sağlanan Üretici Kadın Sayısı	Kişi	50	Ajans Faaliyet Raporu
Kapasite Geliştirme	Yöresel Ürünlerin Üretimini ve Kırsal İstihdamın Artırılması Faaliyeti Kapsamında Eğitim Alan Genç Kadın Sayısı	Kişi	50	Katılımcı Listeleri
Kapasite Geliştirme	Yöresel Ürünlerin Üretimini ve Kırsal İstihdamın Artırılması Faaliyeti Kapsamında Eğitim Alan Genç Erkek Sayısı	Kişi	150	Katılımcı Listeleri
Kapasite Geliştirme	Düzenlenen Organizasyon Sayısı	Adet	6	Ajans Faaliyet Raporu
Ajans Destekleri	Uygulanan Mali Destek Programı Sayısı	Adet	1	Ajans Faaliyet Raporu

Ajans Destekleri	Uygulanan Mali Destek Programı Sonucunda Destek Alan Genç Girişimci Kadın Sayısı	Kişi	3	Ajans Faaliyet Raporu
Ajans Destekleri	Uygulanan Mali Destek Programı Sonucunda Destek Alan Genç Girişimci Erkek Sayısı	Kişi	3	Ajans Faaliyet Raporu
Ajans Destekleri	Uygulanan Teknik Destek Programı Sayısı	Adet	1	Ajans Faaliyet Raporu

Tablo 19- Kırsal SOP (KSOP) Sonuç Göstergeleri

Özel Amaç	Sonuç Göstergeleri	Ölçüm Birimi	Hedef	Doğrulama Kaynağı
2	Coğrafi İşaretli Ürün Sayısındaki Artış	Adet	2	Coğrafi İşaret Belgeleri
3	Yeni Kurulan Kadın Kooperatifi Sayısı	Adet	2	Ticaret Bakanlığı İstatistikleri
2	Et ve Süt Ürünlerindeki Rekolte Artışı	Yüzde	10	Ajans Faaliyet Raporu/Resmi İstatistikler

1	Ürün Çeşitlendirmesine Yönelik Yeni Girişimci	Sayı	5	Ajans Faaliyet Raporu
---	---	------	---	-----------------------

Tablo 20- KSOP Faaliyetleri

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Araştırma, Analiz ve Programlama	TRA2 Bölgesi Yöresel Ürün Haritası Çalışması	YDO'lar	01.04.2023 30.09.2023
Araştırma, Analiz ve Programlama	Ardahan Ballı Bitki Florası Araştırması	Ardahan YDO Kars YDO	01.01.2023 30.04.2023
İşbirliği ve Koordinasyon Faaliyetleri	KSOP Yönetim Faaliyetleri	SYB YDO'lar	01.01.2023 31.12.2023
Kapasite Geliştirme	Kadın Kooperatiflerine Yönelik Mentörlük Faaliyeti	YDO'lar	01.02.2023 01.10.2023
Kapasite Geliştirme	Yöresel Ürünlerin Üretiminin ve Kırsal İstihdamın Artırılması Faaliyeti	YDO'lar	01.04.2023 31.12.2023
Kapasite Geliştirme	Örnek Yetiştirici Eğitim Programı	YDO'lar	01.02.2023 31.12.2023
Ajans Destekleri	KSOP Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Artırılması Finansman Desteği Programı	SYB İDB	01.01.2023 31.12.2023
Ajans Destekleri	KSOP Teknik Destek	SYB İDB	01.08.2023 31.12.2023

AB ve Diğer Dış Kaynaklı Projeler	KSOP AB ve Diğer Dış Kaynaklı Fonlara Yönelik Proje Üretilmesi	SYB	01.01.2023 31.12.2023
--	--	-----	--------------------------

2.2.4. Proje ve Faaliyetler

2.2.4.1. Araştırma, Analiz ve Programlama

a. TRA2 Bölgesi Yöresel Ürün Haritası Çalışması

TRA2 Bölgesi yöresel ürünler bakımından zengin olup, doğal koşullar ve yöre insanı ürünlere üstün özellikler katmıştır. Bu özelliklere tarihi geçmiş ve kültürel farklılıklar da eklenince günümüz tüketicisinin özlem duyduğu saf değerler ortaya çıkmıştır. Bölgede üretilen balların ve buğdayın saflığı, peynirlerin lezzeti, halı ve kilimlerinin doğal güzelliği bu değerlerin başında gelmektedir.

Bölge yöresel ürünler bakımından büyük bir çeşitliliğe sahip olmasına rağmen Ajans tarafından gerçekleştirilen saha çalışmaları neticesinde birçok ürünün üretim tekniklerinin unutulmaya başlandığı, bazı ürünlerin yeni nesil tarafından bilinmediği, mevcut zenginliğe rağmen coğrafi işaret tesciline hak kazanan ürün sayısının oldukça sınırlı olduğu ve yine yüzlerce ürünün iç ve dış piyasaya sunulup ekonomik değer oluşturmadığı görülmüştür. Bahsi geçen çalışma ile Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars illerine ait yöresel ürünler, bu ürünlerin üretim şekilleri, üretimin yoğun olduğu alanlar, satış durumları vb. hususlar tespit edilerek haritalandırma çalışmaları yapılacaktır. Çalışma, hem Bölge için bir envanter niteliği taşıyacak hem de Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından kurulmakta olan ve Anadolu'da yer alan yöresel ürünlerin tanıtımını amaçlayan Anadolu'dakiler Platformu'na da katkı sağlayacaktır. Bahsi geçen çalışma Ajans uzmanları eliyle tamamlanacaktır.

Tablo 21- TRA2 Bölgesi Yöresel Ürün Haritası Çalışması Faaliyeti Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Araştırma, Analiz ve Programlama	TRA2 Bölgesi Yöresel Ürün Haritası Çalışması	YDO'lar	01.04.2023 30.09.2023

b. Ardahan Balı Bitki Florası Araştırması

Arıcılık, Kafkas Arı Irkı'nın gen merkezi olan Ardahan'ın en önemli ekonomik faaliyetlerinden biridir. Bal ise arı ürünleri içerisinde en yaygın olarak üretilen üründür. Ardahan Balı 2017 yılında "Ardahan Çiçek Balı" olarak coğrafi işaretini tescil ettirmiştir. Bal, Ajansımızın gerek

Ardahan’da gerekse Bölgede üzerinde en yoğun olarak çalıştığı yöresel üründür. Ajansımız 2018 yılında “Ardahan Arıcılık Sektörü Mevcut Durum Analizi ve Stratejik Eylem Planı” çalışmasını yaparak Ardahan’da arıcılık sektörünün yol haritasını oluşturmuştur. 2019 yılında Ardahan Valiliği bu çalışmayı da dikkate alarak ilgili kurum ve kuruluşlara sorumluluklarında olan eylemleri tebliğ ederek gerekli çalışmaların başlatılması talimatını vermiştir. Bu çerçevede Ardahan’da sektörün önemli bir sorunu olan ballı bitki florasının tespit edilmesi çalışması 2021 yılında başlamıştır. Farklı mevsim şartları ve bitkilerin özellikleri nedeniyle farklı vejetasyon dönemlerini de kapsamı amacıyla 2021 yılında başlayan ve yüklenici firması belirlenmiş olan çalışmanın süresi 2 yıldır. 2021 yılında çalışmanın saha ziyaretleri tamamlanmış, gözlemlenen her bir ballı bitkinin fotoğrafları çekilmiş, GPS koordinatları kaydedilmiş ve örnekleri yüklenici firma tarafından analiz edilmek üzere toplanmıştır. Literatür taraması ve 2021 yılı çalışmalarını kapsayan ara rapor Ajansımız tarafından teslim alınmış ancak Covid-19 pandemisine denk gelen süreç nedeniyle süre uzatımına ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle 2022 yılında devam eden çalışmalarla %90 oranında tamamlanan rapor 2023 yılında nihayete erdirilecektir. Yapılan çalışma gezgin arıcı konaklama yerlerinin tespit edilmesine altlık teşkil edecek, üretimde verimin artması ve Kafkas Arı Irkı gen kaynağının korunmasına katkı sağlayacaktır.

Tablo 22- TRA2 Bölgesi Yöresel Ürün Haritası Çalışması Faaliyeti Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Araştırma, Analiz ve Programlama	Ardahan Ballı Bitki	Ardahan YDO	01.01.2023
	Florası Araştırması	Kars YDO	30.04.2023

2.2.4.2. İşbirliği ve Koordinasyon Faaliyetleri

a. KSOP Yönetim Faaliyetleri

KSOP yönetim faaliyetleri kapsamında Ajansımızın hedefi; Sonuç Odaklı Programlarımızı paydaşlarımıza anlatmak, paydaşlarımızı ortak amaç etrafında birleştirmek, irtibat kişilerinden oluşan paydaş listesi oluşturmak ve yılda en az iki defa olacak şekilde çalıştay/odak grup toplantıları gerçekleştirmektir. İrtibat listesindeki paydaşlardan, Sonuç Odaklı Program ile ilişkili faaliyetler hakkında periyodik olarak bilgi alınması da planlanmaktadır. Bu sayede paydaşlar, Sonuç Odaklı Program çerçevesinde proje fikirleri önerebilecek ve projelerini gerçekleştirme imkânı bulabilecektir. Söz konusu faaliyetlerle; TRA2 Bölgesi’nin kırsal kalkınmasına, yöresel ürünlerinin bilinirliğinin ve tanınırlığının artırılmasına, tarım sektöründe çalışan insan kaynakları kapasitesinin güçlendirilmesine katkıda bulunulacaktır. Ajans, gerekli

gördüğünde, yapılan çalışmalardan elde ettiği sonuçlara göre bir sonraki yılın çalışma programına faaliyet ekleyebilecektir. Faaliyetler ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcileri, aracı birlikleri, süt üretici birlikleri, peynir üreticileri birlikleri, köy dernekleri, kamu kurum ve kuruluşlarının ilgili personelleri, yöresel hediyelik eşya yapımı ve satışı ile ilgili kişiler, üniversitelerin ilgili bölümlerinden temsilciler, yöresel ürün üreticilerinden özel sektör temsilcilerinden oluşan paydaşların katılımıyla gerçekleştirilecektir. 2021 ve 2022 yılında başlanan faaliyet paydaşlarca oldukça olumlu karşılanmış, 4 ilde yapılan toplantıların 2023 yılında daha da sıklaştırılması talebi alınmıştır.

Tablo 23- KSOP Yönetim Faaliyetleri Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
İşbirliği ve Koordinasyon	KSOP Yönetim Faaliyetleri	SYB	01.01.2023
		YDO'lar	31.12.2023

2.2.4.3. Kapasite Geliştirme

a. Kadın Kooperatiflerine Yönelik Mentörlük Faaliyeti

TRA2 Bölgesi, örgütlenme kültürünün zayıf olduğu ancak kırsal kalkınmaya katkı sunmak için kooperatifleşmenin en çok ihtiyaç duyulduğu bölgelerden birisidir. Bölgede yapı kooperatifleri, taşıt kooperatifleri gibi çeşitli kooperatifler yaygın olmakla beraber üretim odaklı kadın kooperatifleri Ajans destekleri sayesinde son yıllarda artış göstermiştir. Bölge genelinde faaliyet gösteren kadın kooperatifleri incelendiğinde; 2022 yılında Ağrı'da 5, Ardahan'da 3, Iğdır'da 5, Kars'ta 3 adet olmak üzere toplamda 16 adet kadın girişimi ve işletme kooperatifinin olduğu görülmektedir.

Bahsi geçen kooperatiflerin yönetim ve işletme uygulamalarının iyileştirilmesine, pratik sorunlarının çözüme kavuşturulmasına, organizasyonların performansını artırmaya, diğer organizasyonların deneyimlerinden ders almalarına, rekabet edebilirliklerini artırmaya ve yeni iş fırsatları kollamalarına yardımcı olmak üzere hizmet alımı yöntemiyle kooperatif özelinde ihtiyaç analizi yapılması ve mentörlük hizmeti sunulması planlanmaktadır.

Tablo 24- Kadın Kooperatiflerine Yönelik Mentörlük Faaliyeti Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Kapasite Geliştirme	Kadın Kooperatiflerine Yönelik Mentörlük Faaliyeti	YDO'lar	01.02.2023 01.10.2023

b. Yöresel Ürünlerin Üretimini ve Kırsal İstihdamın Artırılması Faaliyeti

TRA2 Bölgesi temel ekonomik faaliyet alanı tarım ve hayvancılık olan kırsal nüfusun görece fazla olduğu bir bölgedir. Farklı coğrafyaların kavşak noktasında olması, birçok farklı kültürün etkileşiminde olması, 4 farklı ülke ile sınır oluşturması da birçok yöresel ürün ve lezzete sahip olmasını sağlamıştır. Bunun yanında Bölgenin zirai ürün kullanılmayan tarım alanları, kimyasal atık ve fabrikalardan uzak doğası üretilen tarımsal ürünlere karşı talebi artırmaktadır. TRA2 Bölgesi, bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkı sunması beklenen markalaşmış önemli coğrafi işaretli ve yöresel ürünlere sahiptir. Bu ürünler, bölge içi ve bölge dışında ilgi görmesine rağmen yeterince üretilmemesi sebebiyle beklenen ekonomik ve sosyal faydayı da sağlayamamaktadır. Bu kapsamda kırsalda yaşayan gençlere yönelik, başta coğrafi işaretli ürünler olmak üzere yöresel ürünlerin üretilmesine yönelik farkındalık düzeylerinin artırılması ve ilgili ürünlerin üretimini verilecek eğitimlerle desteklenmesi planlanmaktadır.

Bölgedeki paydaş kurumlarla yapılacak işbirliği ile ilgili ürünleri üretme potansiyeli olan gençlere belirlenen ürünler için;

- Üretim süreci
- Organik ürün üretimi
- Organik arıcılık
- Girişimcilik,
- Pazarlama ve Markalaşma
- Kooperatifçilik
- Proje Hazırlama ve Devlet Destekleri gibi konularda eğitimler verilecektir.

Verilen eğitimler sonucunda başarılı olan ve üretim yapacak gençlere eğitim aldıkları ürüne göre tohum, fide, hammadde ve sarf malzeme gibi üretime başlamasını teşvik edici malzemelerin verilmesi için de ilgili paydaşlarla proje geliştirilmesi hedeflenmektedir. 2022 yılında başlayan çalışmalara 2023 yılında da devam edilecektir.

Bunun yanı sıra 2023 yılında Ağrı Diyadin’de jeotermal kaynak ile birlikte ortaya çıkan ve şimdiye kadar atıl kalmış sülfür ve tortuların uzmanlar tarafından analizlerin yapılması, değerlendirilebilecek olan sektörlerin ortaya çıkartılması ve hazırlanacak olan rapora göre kurulacak kadın kooperatifi ile birlikte bu kaynağın değerlendirilmesi planlanmaktadır.

Tablo 25- Yöresel Ürünlerin Üretimini ve Kırsal İstihdamın Artırılması Faaliyeti Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Kapasite Geliştirme	Yöresel Ürünlerin Üretimini ve Kırsal İstihdamın Artırılması Faaliyeti	YDO’lar	01.04.2023 31.12.2023

c. Örnek Yetiştirici Eğitim Programı

Tarım ve hayvancılığın başat sektör olarak ön plana çıktığı TRA2 Bölgesi’nde, Bölge halkının refahının artırılması önem arz eden hususlardan birisidir. Örnek Yetiştirici Eğitim Programı ile hayvancılıkla uğraşan yetiştiricilere; kaynak verimliliği farkındalığı, soğuk zincir, hayvan besleme, koruyucu hekimlik ve hayvan refahı gibi konularda eğitim verilecektir. Eğitim sonunda; kaynak verimliliği ve modern yöntemler konusunda farkındalığın sağlanması ile üretilen ürünlerde verimin artırılması hedeflenmektedir. 2021 yılında 20 yerleşim merkezinde ikişer gün olmak üzere toplamda 40 gün verilen eğitimlere Ağrı’dan 344, Iğdır’dan 111 ve Kars’tan 241 olmak üzere toplamda 696 yetiştirici katılım sağlamıştır. Eğitimlerin, 2023 yılında da 4 il merkezi ve büyük ilçelerde gerçekleştirilmesi, küçükbaş hayvancılıkta Bölge’de öne çıkan iller olan Iğdır ve Ağrı’da küçükbaş hayvancılık, Ardahan ve Kars’ta ise büyükbaş hayvancılık ve kazcılık üzerine eğitimler verilmesi planlanmaktadır. Söz konusu eğitimlerin gerçekleştirilmesi için TRA2 Bölgesi Üniversiteleri, il ve ilçe Tarım ve Orman Müdürlükleri, Ticaret ve Sanayi Odaları, yetiştirici birlikleri ve Kaymakamlıklarla işbirliği yapılacaktır.

Tablo 26- Örnek Yetiştirici Eğitim Programı Faaliyeti Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Kapasite Geliştirme	Örnek Yetiştirici Eğitim Programı Faaliyeti	YDO’lar	01.02.2023 31.12.2023

2.2.4.4. Ajans Destekleri

a. KSOP Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Artırılması Finansman Desteği Programı

Kar amacı güden kuruluşlara yönelik uygulanacak olan Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Artırılması Finansman Desteği Programı'nın genel amacı; turizm ve imalat gibi Bölge ekonomisi için önem arz eden sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin rekabet güçlerinin artırılmasıdır.

2014-2023 TRA2 Bölge Planı, Onuncu ve On Birinci Kalkınma Planı, Ajansın Bölgede gerçekleştirmiş olduğu araştırma ve saha çalışmalarından elde edilen verilere dayanarak program kapsamında aşağıdaki öncelikler belirlenmiştir:

Öncelik 1: Turizm sektöründe hizmet veren tesislerin fiziki, beşeri, teknolojik ve kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesine, hedef kitleye yönelik hizmetlerin ve ürünlerin çeşitlendirilmesine, bölgenin ihtiyaçları doğrultusunda yeni turizm yatırımlarının hayata geçmesine, kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasına ve korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescilli yapıların turizme kazandırılmasına,

Öncelik 2: Yöresel ürün üretimi yapan işletmelerde ürün çeşitlendirmesine, kapasite artışına, ihracata yönelik üretimin teşvik edilmesine, markalaşmasına ve kaynak verimliliğinin sağlanmasına,

Öncelik 3: İmalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin fiziki ve teknolojik altyapısının iyileştirilmesine, üretim kapasitesinin artırılmasına, ürün çeşitliliğinin ve verimliliğinin sağlanmasına, modern üretim tekniklerinin kullanımının yaygınlaştırılmasına, katma değerli ürün üretilmesine, ihracatın teşvik edilmesine ve yatırımların hayata geçmesine yönelik projeler.

Finansman Desteği Programı Ajansımızın uygulamakta olduğu 3 Sonuç Odaklı Programa da hizmet edecektir. Hedef grubunda küçük ve orta büyüklükteki işletmeler bulunan destek programının toplam bütçesinin **15.000.000 TL** olması planlanmaktadır. Program kapsamında, sunulacak projelerin uygulamalarının 2024 yılında başlayacağı öngörülerek 2023 yılında söz konusu program için **50.000,00 TL** iz bedele yer verilmiştir.

Tablo 27- KSOP Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Artırılması Finansman Desteği Programı

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Ajans Destekleri	KSOP Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Artırılması	SYB, İDB	01.01.2023 31.12.2023

	Finansman Desteği Programı		
--	-------------------------------	--	--

b. KSOP Teknik Destek Programı

Teknik Destek Programı kapsamında; Bölgedeki yerel aktörlerin bölgesel kalkınma açısından önemli olan, ancak kapasite eksikliği nedeniyle hazırlık ve uygulamada sıkıntı yaşadıkları konularda destek sağlanması amaçlanmaktadır.

Program kapsamında, bölgedeki yerel yönetimlerin planlama, programlama ve uygulama kapasitesini artırıcı; kamu kurum ve kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarının, kar amacı güden gerçek ve tüzel kişilerin ise yerel ve bölgesel kalkınmaya katkıda bulunabilecek çalışmaları için eğitim verilmesi, danışmanlık, program ve proje hazırlanmasına katkı sağlanacaktır. Teknik destek faaliyetlerine ilişkin başvurular mevzuat gereği ikişer aylık dönemler halinde alınacak olup 2023 yılı Teknik Destek Programı için **1.000.000,00 TL** bütçe ayrılmıştır. KSOP kapsamında 2023 yılı Teknik Destek Programı için **300.000,00 TL** bütçe ayrılmıştır.

Program kapsamında sonuç odaklı programın özel amaçlarına hizmet edecek faaliyetler desteklenecektir. Bunun yanı sıra tüm dünya ve ülkemizde yaşanan küresel ısınma nedeniyle çevre felaketleri, gıda enflasyonu ve Covid-19 salgının üretime etkileri kırsal kalkınmayı ve tarımın önemini hatırlatmıştır. Bu nedenle program kapsamında insan kaynakları niteliğinin artırılması, genç istihdamı ve yönetim danışmanlığı konularına özel önem verilecektir.

Tablo 28- KSOP Teknik Destek Programı Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Ajans Destekleri	KSOP Teknik Destek Programı Bütçesi	SYB İDB	01.08.2023 31.12.2023

2.2.4.6. AB ve Diğer Dış Kaynaklı Projeler

a. AB ve Diğer Dış Kaynaklı Fonlara Yönelik Proje Üretilmesi

Ajans; kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının uluslararası alanlarda hibe, teşvik, kredi vb. destekler için başvurabilecekleri; Avrupa Birliği Projeleri, ERASMUS + Hibe Programları, AB Çerçeve Programları gibi programlar kapsamında açık çağrılara ilişkin Bölgeden proje

üretilmesine yönelik paydaşlarla işbirliği halinde çalışacak ve/veya kendi adına başvuru yapacaktır.

Tablo 29- AB ve Diğer Dış Kaynaklı Fonlara Yönelik Proje Üretilmesi Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
AB ve Diğer Dış Kaynaklı Projeler	Dış Kaynaklı Fonlara Yönelik Proje Üretilmesi	SYB	01.01.2023 31.12.2023

2.2.5. Program Süresi ve Zaman Planlaması

Kırsal Ekonominin Geliştirilmesi Sonuç Odaklı Programının zaman planlaması aşağıda verilmiştir;

Tablo 30- KSOP Faaliyet Takvimi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Başlangıç Dönemi	Bitiş Dönemi
Araştırma, Analiz ve Programlama	TRA2 Bölgesi Yöresel Ürün Haritası Çalışması	Nisan	Eylül
Araştırma, Analiz ve Programlama	Ardahan Ballı Bitki Florası Araştırması	Ocak	Nisan
İşbirliği ve Koordinasyon Faaliyetleri	KSOP Yönetim Faaliyetleri	Ocak	Aralık
Kapasite Geliştirme	Kadın Kooperatiflerine Yönelik Mentörlük Faaliyeti	Şubat	Ekim
Kapasite Geliştirme	Yöresel Ürünlerin Üretiminin ve Kırsal İstihdamın Artırılması Faaliyeti	Nisan	Aralık
Kapasite Geliştirme	Örnek Yetiştirici Eğitim Programı	Şubat	Aralık
Ajans Destekleri	KSOP Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Artırılması Finansman Desteği Programı	Ocak	Aralık
Ajans Destekleri	KSOP Teknik Destek	Ağustos	Aralık
AB ve Diğer Dış Kaynaklı Projeler	KSOP AB ve Diğer Dış Kaynaklı Fonlara Yönelik Proje Üretilmesi	Ocak	Aralık

2.2.6. Yönetim ve Koordinasyon Düzenlemeleri

KSOP'un uygulanma sürecindeki kurumlar arası ve Ajans içi koordinasyonun sağlanmasından, Sonuç Odaklı Program Birimi (SYB) sorumludur. SYB, KSOP kapsamında kurulacak ve düzenli olarak toplanacak tüm kurul ve komitelerin sekretaryasını yürütecektir. Ajans içinde KSOP Komisyonu oluşturulmuştur. KSOP Komisyonu üyeleri SYB Birim Başkanı, SYB KSOP Uzmanı ve YDO Koordinatörlerinden mütevellittir. Ajans Genel Sekreteri ve KSOP Komisyonu üyeleri kurulacak tüm kurul ve komitelerin doğal üyesidir. KSOP kapsamında sorumlu ve ilgili kurum / kuruluşlar ile koordinasyon, kurulacak kurul ve komiteler aracılığıyla sağlanacaktır. SOP kapsamında yer alan bileşenlere ilişkin ilerlemeler, her Yönetim Kurulu Toplantısı'nda "İki Toplantı Arası Faaliyetler" gündem maddesi kapsamında, Yönetim Kurulu üyeleriyle paylaşılacaktır.

2.2.7. İzleme ve Değerlendirme

Ajans Yönetim Kurulunun onayıyla konuyla ilgili tüm kurumları ve Ajansın hizmet verdiği dört ili kapsayacak şekilde KSOP Komisyonu oluşturulacaktır. KSOP Komisyonu, yılda en az bir defa olmak üzere toplanarak; programın ilerlemesi, varsa yaşanan sıkıntılar ve bunlara dair çözüm önerileri hakkında istişarelerde bulunacaktır. KSOP Komisyonu oluşturulduktan sonra komisyona yeni üyeler de alınabilecektir. Komisyonunun isteği doğrultusunda KSOP kapsamında iş birliği yapılan kurum ve kuruluşlar da komisyon toplantısına katılabilecek ve fikirlerini beyan edebilecektir. Aynı zamanda Ajans Genel Sekreteri başkanlığında yılda bir defa Ajans çalışma birim başkanlarının katılımıyla koordinasyon toplantısı gerçekleştirilecektir. KSOP kapsamında, Ajans tarafından yürütülecek; faaliyetlerin, alt programların, güdümlü projelerin, AB ve benzeri dış kaynaklı fonların ve bu fonlara ait projelerin yazılması, yürütülmesi uygulanmasından SYB ve ilgili YDO, izlemesinden ve değerlendirmesinden İDB sorumludur. KSOP kapsamında, Ajans ve Bölgedeki ilgili paydaşlar tarafından yürütülecek faaliyetlerin koordinasyonu ile çıktılarının izlemesi ve değerlendirmesi SYB tarafından gerçekleştirilecektir. KSOP yönetim planının, dönemsel ilerleme raporlarının ve KSOP kapanış raporunun hazırlanmasından da SYB sorumludur.

2.3. İMALAT SANAYİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE İSTİHDAMIN ARTIRILMASI SONUÇ ODAKLI PROGRAMI (İSOP)

2.3.1. Amaç

İmalat Sanayinin Geliştirilmesi ve İstihdamın Artırılması SOP Amaçları;

Genel Amaç: Bölgenin imalat sanayi altyapısının güçlendirilerek; sektörde faaliyet gösteren işletmelerin üretim kapasitelerinin artırılması, Bölge ve Ülke ihtiyaçlarına cevap verecek seviyeye ulaşması, ihracat yeteneklerinin geliştirilmesi ile mesleki eğitimlerle beşeri sermayelerinin geliştirilerek istihdamın artırılması olarak belirlenmiştir.

Özel Amaç 1: İmalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin üretim kabiliyetlerini artıracak altyapı hizmetlerinin güçlendirilmesi,

Özel Amaç 2: Bölgedeki işletmelerin tasarım ve ürün geliştirme yeteneklerinin artırılması yanı sıra kapasite olarak ilerleme kaydeden firmaların kurumsal yönetim yetkinliklerinin geliştirilmesi,

Özel Amaç 3: İşletmelerin Bölge ve Ülke ihtiyaçlarını karşılayacak düzeye gelmesi ile markalaşma ve pazarlamaya önem verilerek ihracat yeteneklerinin geliştirilmesi,

Özel Amaç 4: Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Sitesi gibi kümelenmiş üretim bölgelerinin kurumsal kapasitesinin artırılması, teknik ve sosyal altyapılarının geliştirilmesi,

Özel Amaç 5: İlgili SOP bağlamında Mesleki ve Teknik Eğitim veren kurumların altyapı ve beşeri sermayelerinin geliştirilmesi, olarak belirlenmiştir.

2.3.2. Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi

İmalat Sanayinin Geliştirilmesi ve İstihdamın Artırılması SOP, TRA2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı Gelişme Eksen 4: Rekabet Edebilirlik altında yer alan öncelik 4.3. İmalat sanayinde verimlilik ve katma değerin artırılması önceliği ile yakından ilişkilidir.

Rekabetçilik ve verimlilik vizyonu ortaya koyan 11. Kalkınma Planı kapsamında imalat sanayinde belirlenen öncelikli sektörler başta olmak üzere yerli üretimin artırılması amaçlanmaktadır. 2023 Sanayi Strateji Belgesi'nde de imalat sanayinin önemi belirtilmiş ve sektörü güçlendirecek faaliyetlerin genel çerçevesi belirlenmiştir. Bununla birlikte Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi'nde de vurgulandığı gibi bütün Bölgelerin kendi kendine yetebilme ve sonra dışa açılıp ihracat yapma kapasitesinin geliştirilmesi sürdürülebilir ulusal ve Bölgesel kalkınma için elzemdir. Nitekim Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi'ne göre Bölgesel çekim

merkezlerinin gelişmesinde imalat sanayi kapasitesinin artırılmasına ağırlık verilmesi vurgulanmaktadır.

11. Kalkınma Planı içerisinde eğitim başlığı politika ve tedbirler kısmında meslek liselerinin atölye ve laboratuvarları modernize edilerek günümüzün eğitim-istihdam ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi, bu atölyelerin daha etkin şekilde kullanılması belirtilmektedir. Bu doğrultuda vasıflı insan gücü ihtiyacını karşılamak amacıyla mesleki ve teknik eğitim ile işgücü piyasası arasındaki bağı güçlendirileceği vurgusu yer almaktadır.

TRA2 Bölgesi'nde Ajansın sahada imalat sektöründe faaliyet gösteren firmalarla yaptığı görüşmeler ve 2018 yılında gerçekleştirilen “Milli Teknoloji, Güçlü Sanayi Hamlesi Yolunda Sanayimizin Geleceği: Sorunlar ve Çözüm Önerileri” toplantılarında elde edilen geri bildirimler şöyledir. Finansmana erişim, kurumsallaşma, markalaşma, sektördeki beşeri sermaye ve üretim alanlarında fiziki altyapı eksikliği, ulusal/uluslararası pazara erişim ve tutunma, işletmelerdeki düşük katma değer sorunu ve yenilikçi üretim tekniklerinin üretim süreçlerine aktarılamaması ana başlıkları şeklinde toplanmaktadır.

2019 yılında Ajansımız “Kars Sanayi Envanteri” çalışmasını yapmıştır. Çalışmada, Kars'ta sanayi sicil sistemine kayıtlı firmalarla yapılan anketler ile aile şirketi olup olmadığı sorusu yöneltilmiş ve 220 firmanın 198'inin aile şirketi olduğu ve bunlardan 134'ünün profesyonel yönetici istihdam etmediği ortaya koyulmuştur. Kars'ta ortaya koyulan bu sorun Bölgemizin genelinde hâkimdir. Bölgemizde imalat sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin büyük çoğunluğunda kurumsal kapasite eksikliği söz konusudur. Firmalara bu konuda yönetim danışmanlığı sağlanacaktır.

TRA2 Bölgesi OSB'lerinin Genel Durumu

Ağrı OSB'de 1. Etap yatırıma uygun görünmekte ancak sahada firmalarla yapılan görüşmelerde OSB'nin şehir merkezine uzak oluşu (20 km) sebebiyle tercih edilmediği yatırımcılar tarafından ifade edilmektedir. Ayrıca OSB'de içme suyu şebekesi ve doğalgaz altyapısı bulunmamaktadır. Elektrik altyapısı bulunmaktadır ancak sık sık elektrik kesintileri yaşanmaktadır. Düşük voltajlı elektrik hattı asfalt üretim tesisinin elektrik ihtiyacını karşılamamaktadır. Bunun yanında ilde yapılmış olan diğer yatırımların (Tekstilkent, Kobikent, Ayakkabıkent) şehir merkezinde olduğu ve yapılması düşünülen büyük yatırımlarında (Gıdakent) yine merkeze yakın yerlerde kurulacağı öngörülmektedir.

2022 yılında altyapı çalışmaları başlayan ve 1.000 dekarlık yeni seranın kurulacağı, doğrudan 1.200 vatandaşın istihdam edileceği “Diyadin Tarıma Dayalı İhtisas (Sera) Organize Sanayi

Bölgesi” projesinin ilk etabında 260 dekarlık alanda kurulacak olan ve yıllık 9 bin ton sebze üretimi ile Ağrı ekonomisine katkı sağlayacaktır.

Ardahan OSB, resmi olarak faal ancak fiili olarak atıl durumdadır. Ardahan OSB'nin eksikleri ve ihtiyaçları fazla olup sorunlu bir OSB'dir. OSB yatırımcılar tarafından gerek konumu gerekse ulaşım, parsel düzenleme ihtiyaçları, güvenlik, aydınlatma, çevre düzenlemesi, enerji altyapısı yetersizlikleri nedeniyle tercih edilmemektedir.

Iğdır OSB bağımsız enerji nakil hattı, içme/kullanma suyu deposu ve şebekesi, kanalizasyon, güvenlik duvarı, güvenlik kamerası, yol, yağmur suyu ve telekom hatları altyapısına sahiptir. Doğalgaz dış hattı BOTAŞ tarafından tamamlanmış olup basınç düşürücü ve iç hatta ilişkin kısım Ajans Güdümlü Proje Desteği ile desteklenmiştir. İlgili işin ihalesi 2020 yılı sonbaharında gerçekleştirilmiş ve 2022 yılında tamamlanmıştır.

Kars OSB'nin faal kısmında; su, elektrik, kanalizasyon altyapısı bulunmaktadır. Doğalgaz altyapısı yapılmış ve iç hat dağıtımı gerçekleşmiştir. Ayrıca OSB içindeki yolların bitümlü sıcak asfalt kaplama ile yapımı işi 2022 yılında tamamlanmıştır. Mevcut alanda 121 sanayi parselinin 82'si tahsis edildiği için doluluk oranından ötürü bu alanın bitişiğinde yer alan 104,11 hektar büyüklüğünde yaklaşık 80 sanayi parseli içerecek bir alan, Kars OSB'nin 2. ilave alanı olarak ilan edilmiş ve sınırları kesinleştirilmiştir. Kamulaştırma yönünde iş ve işlemler takip edilmektedir. Bu alanın yatırıma uygun bir şekilde düzenlenmesi yönünde çalışmalar yürütülmektedir.

Kars Tarıma Dayalı İhtisas Besi Organize Sanayi, 2021 yılı Ocak ayında faaliyet geçmiştir. Su, kanalizasyon, elektrik, yol ve internet altyapısı bulunmaktadır. Bölgede başta OSB'ler olmak üzere yatırıma uygun alanların altyapılarının güçlendirilmesi gerekmektedir.

TRA2 Bölgesi İllerinde Sektörel Durum

Kars ve Ardahan illeri, arıcılık ve süt ürünleri sektörlerinin kümelenmesi açısından son derece elverişli bir ortama sahiptir. Kümelenme; belirli bir coğrafi bölgede, belirli bir sektördeki değer zincirinde yer alan firmaların, destekleyici kuruluşların ve araştırma kurumlarının ortak akıl ile belirledikleri hedeflere ulaşmak için yaptıkları sürdürülebilir örgütlü faaliyetlerdir. Kümelenme, sektörün ve bulunduğu bölgenin rekabet gücünü artıran önemli bir kalkınma modelidir. Söz konusu sektörlerin iyi bir kümelenme çalışması ile üretim, satış ve yenilenebilirlik kabiliyetlerini artırırken faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini de destekleyen altyapı projelerini hayata geçirmesi sağlanabilir. Kars ve Ardahan'da faaliyet gösteren gıda ve tarıma dayalı üretim yapan firmaların ürünlerini ürettikten sonra; işleme, ambalajlama ve

depolama gibi süreçlerde Erzurum, Bursa, İzmir ve İstanbul gibi illerden peynir çuvalı, ambalaj, karton kutu ve depo kiralama gibi ihtiyaçlarını karşıladıkları bilinmektedir. Tüm üretim sürecinin coğrafi sınırlar içinde kalması üretimin kalitesini ve katma değerini artıracaktır. Kars'ta et ve süt ürünlerine dayalı gıda imalatının yanı sıra daha düşük oranda metalik olmayan mineral ürünler, tarım makinaları imalatı ve orman ürünleri imalatı yer almaktadır. Diğer madencilik ve taş ocakçılığı sektörü her iki ilde de bulunmaktadır.

Iğdır'da gıda ürünleri imalatı yoğunluktadır. Bunlar süt ve süt ürünleri yanı sıra kayısı, patlıcan, dut, domates gibi meyve ve sebzelerden reçel, pekmez, konserve ve salça üretilmesi şeklindedir. Ayrıca tekstil ve hazır giyim, ahşap doğrama, mobilya, inşaat ve yapı malzemeleri, asansör parça ve aksamları, yapı kimyasalları, metal işleme ve plastik imalatı öne çıkmaktadır. Iğdır'da yurt içi pazarlara ürün verilmesi yanı sıra ihracat yapan kurumsal firmalar kendini göstermeye başlamıştır. Ağrı'da 2018-2019 yıllarından beri tekstil ve hazır giyim imalatı hızlı bir yükseliş trendine girmiştir. 2020 rakamlarına göre yaklaşık 1.200 kişilik istihdam 2021 yılında yaklaşık olarak 2.000 civarına ulaşarak imalat sektöründe en çok istihdam sağlayan alt sektör durumuna gelmiştir. Ayrıca ilde asansör parça ve aksamları, cam, poşet, yatak-baza-başlık, ayakkabı, metal işleme, plastik imalatı bulunmaktadır. Yine her iki ilde de diğer madencilik ve taş ocakçılığı sektörü faaliyet göstermektedir.

Sektörel yoğunluk analiz edildiğinde Kars ve Ardahan'ın birbirine yakın olduğu, Ağrı ve Iğdır'da sektörel çeşitliliğin daha fazla olduğu görülmektedir.

Müdahale Çerçevesi

Katma değeri artırmaya yönelik sektörlerin çeşitlenmesi ve gelişmesi Bölge ekonomisi için son derece elzem görülmektedir. Bu kapsamda; aile şirketlerinin kurumsallaştırılması, altyapı eksikliklerinin giderilmesi ve istihdam artırıcı sektörlerin desteklenmesi, özellikle imalat sanayinde katma değer artırılabilmesi için ilgili paydaşların hemfikir olduğu müdahale alanlarıdır. Bölgede faaliyet gösteren mevcut işletmelerin Bölge ihtiyacına yetecek seviyeye ulaşması kadar, yeni yatırımların Bölgeye çekilmesi, pazarlama ve markalaşmaya önem verilerek Bölge ihracatının artırılabilmesi de önemlidir.

TRA2 Bölgesi'nde imalat sanayinin geliştirilmesinin,

- Bölgedeki firmaların satışlarının ve karlılığın artırılması,
- Verimliliğin ve kalitenin artırılması,
- İç pazardaki talep dalgalanmalarından kaynaklanan risklerin azaltılması,
- Ölçek ekonomiyeye ulaşılması ve birim maliyetlerin düşürülmesi,

- Özellikle gıda imalat ürünlerinde yaşam döngüsünün uzatılması ve yeni pazarlara girilmesi,
- Firma prestijlerinin artırılması noktasında önemli katkılar sağlayacağı değerlendirilmektedir.

2.3.3 Sonuç ve Çıktı Hedefleri

Tablo 31- İmalat SOP (İSOP) Çıktı Göstergeleri

Tedbir, Proje ve Faaliyetler	Çıktı Göstergeleri	Ölçüm Birimi	Hedef	Doğrulama Kaynağı
Araştırma, Analiz ve Programlama	Araştırma Raporu Sayısı	Adet	1	Ajans Faaliyet Raporu
İşbirliği ve Koordinasyon	Genç İstihdamı Kapsamında Düzenlenen Çalıştay, Panel, Buluşma vb.	Adet	4	Katılımcı Listeleri
İşbirliği ve Koordinasyon	Yürütülen Staj Programı Sayısı	Adet	1	Ajans Faaliyet Raporu
İşbirliği ve Koordinasyon	Yürütülen Staj Programına Katılan Kız Öğrenci Sayısı	Adet	10	Katılımcı Listeleri
İşbirliği ve Koordinasyon	Yürütülen Staj Programına Katılan Erkek Öğrenci Sayısı	Adet	10	Katılımcı Listeleri
Kapasite Geliştirme	İstihdam Garantili Eğitim Programı Sayısı	Adet	2	Katılımcı Listeleri
Kapasite Geliştirme	Dış Ticarete Uzmanlaşan Firma Sayısı	Adet	2	Ajans Faaliyet Raporu
Ajans Destekleri	Uygulanan Mali Destek Programı Sayısı	Adet	1	Ajans Faaliyet Raporu

Ajans Destekleri	Uygulanan Teknik Destek Programı Sayısı	Adet	1	Ajans Faaliyet Raporu
Ajans Destekleri	Uygulanan Mali Destek Programı Sonucunda Destek Alan Genç Girişimci Kadın Sayısı	Kişi	5	Ajans Faaliyet Raporu
Ajans Destekleri	Uygulanan Mali Destek Programı Sonucunda Destek Alan Genç Girişimci Erkek Sayısı	Kişi	5	Ajans Faaliyet Raporu

Tablo 32-İmalat SOP (İSOP) Sonuç Göstergeleri

Özel Amaç	Sonuç Göstergeleri	Ölçüm Birimi	Hedef	Doğrulama Kaynağı
1,4	Altyapısı Geliştirilen Firma Sayısı	Adet	8	Proje Nihai Raporları
2,3	İmalat Sanayine Yönelik Yeni Ürün Üreten Firma Sayısı	Adet	6	OSB, TOBB
1	Kendi İşini Kuran Genç Girişimci Sayısı	Adet	4	Faaliyet Raporları, Firma Raporları
3	Dış Ticaret Danışmanlığı Sağlanan Firma Sayısı	Adet	4	Faaliyet Raporları, Firma Raporları
2,5	İstihdam Edilen Genç Kadın Sayısı	Kişi	75	Firma Raporları

2,5	İstihdam Edilen Genç Erkek Sayısı	Kişi	150	Firma Raporları
-----	-----------------------------------	------	-----	-----------------

Tablo 33- İSOP Faaliyetleri

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Araştırma, Analiz ve Programlama	TRA2 Bölgesi OSB ve KSS'lerin Altyapı Durumları ve İhtiyaç Analizi	YDO'lar	01.04.2023 31.10.2023
İşbirliği ve Koordinasyon Faaliyetleri	İSOP Yönetim Faaliyetleri	SYB YDO'lar	01.01.2023 31.12.2023
İşbirliği ve Koordinasyon Faaliyetleri	Mesleki ve Teknik Eğitim Liderler Programı	YDO'lar, SYB	01.01.2023 31.12.2023
İşbirliği ve Koordinasyon Faaliyetleri	Ortaöğretim ve Yükseköğretim Öğrencilerine Dönük Staj Programı	YDO'lar	15.02.2023 31.10.2023
Kapasite Geliştirme	İstihdam Garantili Eğitim Programı	YDO'lar	01.03.2023 31.12.2023
Kapasite Geliştirme	Dış Ticarete Uzmanlaşma Eğitimleri ve Danışmanlık Faaliyetleri	YDO'lar	01.04.2023 31.12.2023
Tanıtım ve Yatırım Destek	Bölgesel Kalkınma Fonu Tanıtım Toplantıları	YDO'lar,	01.03.2023 31.12.2023

Ajans Destekleri	İSOP Bölgesel Rekabet	SYB	01.01.2023
	Edebilirliğin Artırılması Finansman Desteği Programı	İDB	31.12.2023
Ajans Destekleri	İSOP Teknik Destek	SYB	01.08.2023
	Programı	İDB	31.12.2023
AB ve Diğer Dış Kaynaklı Projeler	İSOP AB ve Diğer Dış	SYB	01.01.2023
	Kaynaklı Fonlara Yönelik Proje Üretilmesi		31.12.2023

2.3.4. Proje ve Faaliyetler

2.3.4.1. Araştırma, Analiz ve Programlama

a. TRA2 Bölgesi OSB ve KSS'lerin Altyapı Durumları ve İhtiyaç Analizi

2022 yılı itibari ile TRA2 Bölgesi'nde 835 hektarlık alanda 4'ü faal ve 2'si kurulum aşamasında olmak üzere toplam 6 OSB bulunmaktadır. Kurulum aşamasında olan 2 OSB'den birisi Ağrı'da bitkisel üretim, diğeri ise Kars'ta hayvancılık üzerine ihtisas OSB olarak tasarlanmıştır. Bölgedeki küçük sanayi siteleri incelendiğinde ise; Ağrı'da 5 adet, Ardahan'da 1 adet, Iğdır'da 1 adet, Kars'ta ise 3 adet olmak üzere toplamda 10 adet sanayi sitesinin olduğu görülmektedir. Bölge ekonomisinin gelişimi için önem arz eden OSB ve KSS'lerin işlerliğini önemli derecede etkileyen altyapı ve üstyapı sorunları ön plana çıkmaktadır. Bahsi geçen alanlarda elektrik, içme suyu, doğalgaz, ulaşım, yağmur suyu ve kanalizasyon altyapısı yetersiz kalmaktadır.

Söz konusu faaliyet ile gelecek yıllardaki İSOP faaliyetlerinin tasarlanması ve buna dönük strateji geliştirilmesi için TRA2 Bölgesi'nin imalat sanayisinin kümelenmiş bölgelerinin altyapısına ilişkin bir doküman oluşturulacaktır. Bu çalışmayla Bölge illerindeki OSB ve KSS'lerin durumları ile ihtiyaçları ortaya konulacak olup üç yıllık gelişim planlaması yapılarak illerdeki öncelik ve beklentilere uygun yatırım koşullarının sağlanması yönünde çalışmalar yürütülecektir. Çalışma, Ajans uzmanları eliyle gerçekleştirilecektir.

Tablo 34- TRA2 Bölgesi OSB ve KSS'lerin Altyapı Durumları ve İhtiyaç Analizi Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Araştırma, Analiz ve Programlama	TRA2 Bölgesi OSB ve KSS'lerin Altyapı Durumları ve İhtiyaç Analizi	YDO'lar	01.04.2023
			31.10.2023

2.3.4.2. İşbirliği ve Koordinasyon

a. İSOP Yönetim Faaliyetleri

2021 ve 2022 yılında İSOP yönetim faaliyetleri kapsamında; Sonuç Odaklı Program paydaşlarımıza anlatılmış, irtibat kişilerinden oluşan paydaş listesi oluşturulmuş ve odak grup toplantıları gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda irtibat listesindeki paydaşlardan, Sonuç Odaklı Programlarımız ile ilişkili faaliyetleri hakkında periyodik olarak bilgi alınmıştır. 2023 yılında da bu faaliyetler devam edecek olup bu sayede paydaşlar, Sonuç Odaklı Programlar çerçevesinde proje fikirleri önerip projelerini geliştirme imkânı bulabilecektir. Söz konusu faaliyetlerle; TRA2 Bölgesi'nde imalat sanayinin geliştirilmesine, istihdamın artırılmasına ve paydaşlarla ilişkilerin güçlendirilmesine katkıda bulunulacaktır. Ajans, gerekli gördüğünde, yapılan çalışmalardan elde ettiği sonuçlara göre bir sonraki yılın çalışma programına faaliyet ekleyebilecektir. Ayrıca faaliyet kapsamında, 2022 yılında özellikle il ve ilçe belediye temsilcilerinin sıkça dile getirdiği temiz ve atık su arıtma tesislerinin artan enerji maliyetlerinin yenilenebilir enerji kaynaklarından yararlanılarak karşılanması için; başta güneş enerji santrali kurulumu olmak üzere illerdeki yenilenebilir enerji kaynaklarının bahsi geçen amaç için kullanımına yönelik paydaşlarla işbirliği halinde bir yatırım rehberi hazırlanacaktır.

Ajansımızın geçmişte uyguladığı mali destek programları ile gençlerin robotik-kodlama, resim, müzik, bilgisayar vb. dersler alabileceği atölyeler kurulmuş ya da bu atölyelerin altyapıları iyileştirilmiştir. İSOP Yönetim Faaliyeti kapsamında altyapısı oluşturulan bu atölyelerin katma değer üretmesi için paydaşları doğru amaca yönlendirmek üzere işbirliği yapılacaktır. Bölgedeki çocuk ve gençlerin kurulan bu atölyelerde ve bilim merkezlerinde TEKNOFEST gibi yarışmalara projeleriyle katılım sağlayabilmesi için sarf malzemesi, ulaşım, konaklama giderlerinin karşılanması için işbirliği yapılacaktır.

Tablo 35- İSOP Yönetim Faaliyetleri Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
İşbirliği ve Koordinasyon	İSOP Yönetim Faaliyetleri	SYB	01.01.2023
		YDO'lar	31.12.2023

a. Mesleki ve Teknik Eğitim Liderler Programı

TRA2 Bölgesi'nde Ağrı'da 19, Kars'ta 9, Iğdır'da 8 ve Ardahan'da 7 adet olmak üzere 43 mesleki ve teknik anadolu lisesi bulunmaktadır. Ayrıca Ağrı'da ve Kars'ta 3, Ardahan'da 4, Iğdır'da 1 adet olmak üzere 11 çok programlı lisede de mesleki eğitim bölümleri bulunmaktadır. Toplam 54 lisede verilen mesleki eğitim altyapısı yetersiz olmakla birlikte Ajansımızın farklı dönemlerde uyguladığı projelerle meslek liselerinin atölye altyapıları iyileştirilmiş ve modernize edilmiştir. Atölye altyapısı iyileştirilen meslek liseleri döner sermaye işletmeleri kurmuş, bu kapsamda hem eğitim alırken üretmeye başlamış hem de mesleki eğitim öğrencileri bu işlerden gelir elde etmeye başlamıştır. Bunun sonucunda meslek liselerine ilgi de artmıştır. Meslek okullarının fiziki imkanlarının geliştirilmesi kadar beşeri kaynaklarının geliştirilmesi, öğrencilere vizyon kazandırılması, bölgenin ihtiyacı olan nitelikli işgücü ihtiyacının karşılanması ve girişimcilik kültürünün geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Bu kapsamda TRA2 Bölgesi'nde İl Milli Eğitim Müdürlükleri ile iş birliği yapılarak meslek lisesi öğrencilerine dönük çeşitli faaliyetler tasarlanmıştır. Bu bağlamda sanayi sektörünün yoğun olduğu batı illerine teknik inceleme ziyaretleri düzenlenmesi; firma sahipleri ile öğrenciler buluşturularak usta-çırak buluşmalarının sağlanması; öğrencilere vizyon katacak ülkenin önde gelen iş insanı, sanayici, sporcu, akademisyen gibi şahsiyetlerin katılım sağlayacakları söyleşi, konferans ve seminerlerin yapılması planlanmaktadır. Böylece hem tecrübe paylaşımı sağlanması, öğrencilerin vizyon kazanması, gençlerin iş dünyasını tanınması ve öğrencilerin rol model edinme imkanı olacak hem de gençler iş dünyasında aranan elemanların niteliğinin ne olduğunu öğrenerek kendisini iş dünyasına hazırlayacaktır.

Tablo 36- Mesleki ve Teknik Eğitim Liderler Programı Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
İşbirliği ve Koordinasyon	Mesleki ve Teknik Eğitim Liderler Programı	YDO'lar	01.01.2023
		SYB	31.12.2023

b. Ortaöğretim ve Yükseköğretim Öğrencilerine Dönük Staj Programı

Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından 2022 ve 2023 yılları için “Genç İstihdamı” olarak belirlenen tema kapsamında Ajansların faaliyet gösterdiği bölgelerde genç istihdamının artırılması amacıyla faaliyetler tasarlanması ve düzenlenmesi beklenmektedir. Yapılacak Gençler İçin Staj Programı çalışması ile Bölgemizde eğitim gören meslek lisesi öğrencilerinin becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. TRA2 Bölgesi’nde özel sektör birçok alt sektörde sınırlı olarak gelişmiştir ve üniversitelerde, mesleki eğitim veren kurumlarda zorunlu staja tabi olan öğrencilerin staj bulmakta zorlandığı bilinen bir gerçektir. Meslek liselerinin makine, elektrik, otomotiv, yenilenebilir enerji, bilişim, mobilya gibi bölümlerde öğrencilere nitelikli staj imkânı sağlayacak özel sektör işletme sayısı ve staj yapabilecek öğrenci sayısı oldukça düşüktür. Ajansımız 2019-2020 yılı döneminde uygulanan mesleki eğitim teması kapsamında bölgemizde özellikle meslek lisesi okullarının mevcut atölyelerini modernize ederek uygulamalı eğitim kapasitelerinin gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Ancak özellikle mesleki bilgi ve becerilerin geliştirilmesinde öğrencilerinin okullarda öğrendiklerini sektörde fiili olarak deneyimlemeleri önemli bir ihtiyaçtır. Bu çalışma ile Milli Eğitim Müdürlükleri ve bölge dışındaki işletmeler ile işbirliği yapılarak bölgemizde staj imkânı sınırlı bulunan bölümlerde öğrencilerin dönem içi veya yaz tatili dönemlerinde 1-3 ay arasında Ankara, Bursa, Kocaeli gibi illerde staj yapması sağlanacaktır. Öğrencilerin staj dönemleri boyunca staj ücretleri staj yaptırılan firmalar tarafından, konaklamalar stajın yapıldığı illerdeki Milli Eğitim Bakanlığına bağlı öğrenci yurtları ulaşım ve ihtiyaç durumuna göre sınırlı bir miktardaki iaseleri Ajans tarafından karşılanacaktır. Milli Eğitim Müdürlükleri ile yapılan görüşmelerde Milli Eğitim Bakanlığının mevzuatının il dışında gerçekleştirilebilecek bu şekildeki staj programlarına uygun olduğu değerlendirilmiş, Milli Eğitim Müdürlüklerince öğrencilerinin becerilerini geliştirmeye yönelik staj programların önemli bir ihtiyaç olduğu tekrar ifade edilmiştir.

Tablo 37- Ortaöğretim ve Yükseköğretim Öğrencilerine Dönük Staj Programı Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
İşbirliği ve Koordinasyon	Ortaöğretim ve Yükseköğretim	YDO’lar	15.02.2023 31.10.2023

	Öğrencilerine Dönük Staj Programı		
--	-----------------------------------	--	--

2.3.4.3. Kapasite Geliştirme

a. İstihdam Garantili Eğitim Programı

Ülkemizdeki işsizliğin en önemli nedenlerinden biri verilen eğitimin kalitesidir. Özellikle gençler mesleki olarak yapacakları iş ile alakalı yeterli anlamda bilgi ve donanıma sahip olmadıkları için iş bulma konusunda ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. Bu nedenle yeni mezun ve iş arayış süreci devam eden gençlerin İŞKUR üzerinden kayıt oluşturularak destek talep ettiği bilinmektedir. İstihdam garantili eğitim programı ile bu sorunun önüne geçilecektir. Bölgede; gıda, tekstil/giyim, çağrı merkezi ve makine imalat gibi sektörlerde üretim yapan firmalara ara eleman yetiştirilmesi ve genç işsizliğin azaltılması için eğitim programları yürütülecektir. Eğitim programları başlatılmadan önce; firmalar, İŞKUR, TSO'lar, Üretici Birlikleri, Esnaf ve Sanatkârlar Odaları ile iş birliği protokolü imzalanacaktır. Genç İstihdam teması kapsamında özel sektör temsilcilerinden eğitim programlarını tamamlayan gençler için istihdam garantisi alınacaktır.

Yıl içerisinde Bakanlığımız ve paydaşlarla yapılacak görüşmeler neticesinde belirlenecek eğitim programları Genç İstihdamı teması usul ve esaslar çerçevesinde yürütülecektir.

Tablo 38- İstihdam Garantili Eğitim Programı Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Kapasite Geliştirme	İstihdam Garantili Eğitim Programı	YDO'lar	01.03.2023 31.12.2023

b. Dış Ticarete Uzmanlaşma Eğitimleri ve Danışmanlık Faaliyetleri

4 sınır kapısı aktif olarak kullanılan TRA2 Bölgesi'nde 2021 yılı Mayıs ayı itibariyle Kars Lojistik Merkezi faaliyete geçmiştir. Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu ile Kars Lojistik Merkezi'nin etkinliğinin artırılması için paydaşlarla toplantılar gerçekleştirilerek öncelikle bu alanın Bölgedeki diğer paydaşlara ve sivil toplum kuruluşlarına tanıtılması sağlanacaktır.

Ajans koordinasyonunda TCDD 4. Bölge Müdürlüğü, Gümrük Müdürlükleri, Kars Lojistik Müdürlüğü başta olmak üzere; Ticaret İl Müdürlükleri, Ticaret ve Sanayi Odalarının yanı sıra Doğu Anadolu İhracatçılar Birliği işbirliği ile firmaların rekabet gücünü artırmak maksadıyla alanında uzman kişilerin katılımıyla paneller düzenlenmesi sağlanacaktır.

Faaliyet kapsamında ihracat potansiyeli olan firmaların yanı sıra; genç istihdamının artırılması kapsamında üniversitelerin ilgili bölümlerinden mezun ve üniversite öğrencisi gençlere de eğitim verilecektir. Nitelikli ihracat personeli olmaları yolunda ihracat mevzuatı ve gümrükleme, ihracat finansmanına erişim, pazar araştırmaları, ihracata ilişkin devlet yardımları, dijitalleşme, e-dış ticaret, ihracat sigortası ve diğer konularda eğitimler düzenlenecek ve danışmanlık hizmeti sağlanacaktır. Kurumsallaşma kapsamında ise firmalara aile şirketlerinde kurumsallaşma, şirket anayasası, toplam kalite yönetimi, yalın üretim, liderlik, zaman yönetimi gibi başlıklarda eğitim ve danışmanlık verilecektir.

Tablo 39- Dış Ticarete Uzmanlaşma Eğitimleri ve Danışmanlık Faaliyetleri Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Kapasite Geliştirme	Dış Ticarete Uzmanlaşma Eğitimleri ve Danışmanlık Faaliyetleri	YDO'lar	01.04.2023 31.12.2023

2.3.4.4. Tanıtım ve Yatırım Destek

a. Bölgesel Kalkınma Fonu Toplantıları

24.10.2018 tarih ve 30575 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 7147 sayılı Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası Anonim Şirketi Hakkında Kanun’un 5. maddesi ile Türkiye Kalkınma Fonu (TKF) ve bu fona bağlı alt fonların kurulması kabul edilmiştir. Bu doğrultuda, ülkemiz genelinde erken aşama girişim sermayesi yatırımlarının artırılması ve büyüme potansiyeli taşıyan şirketlere yatırım yapılması amacıyla Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nın yatırımcısı olduğu Bölgesel Kalkınma Fonu kurulmuştur. Bu kapsamda, Ajansımızın Bölgede aktif rol oynaması ve potansiyel gösteren firmaları Fon Yönetimine yönlendirmesi için 4 ilde toplantılar gerçekleştirilecektir.

Tablo 40- Bölgesel Kalkınma Fonu Tanıtım Toplantıları Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Tanıtım ve Yatırım Destek	Bölgesel Kalkınma Fonu Tanıtım Toplantıları	YDO'lar,	01.03.2023 31.12.2023

2.3.4.5. Ajans Destekleri

a. İSOP Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Artırılması Finansman Desteği Programı

Kar amacı güden kuruluşlara yönelik uygulanacak olan Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Artırılması Finansman Desteği Programı'nın genel amacı; turizm ve imalat gibi Bölge ekonomisi için önem arz eden sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin rekabet güçlerinin artırılmasıdır.

2014-2023 TRA2 Bölge Planı, Onuncu ve On Birinci Kalkınma Planı, Ajansın Bölgede gerçekleştirmiş olduğu araştırma ve saha çalışmalarından elde edilen verilere dayanarak program kapsamında aşağıdaki öncelikler belirlenmiştir:

Öncelik 1: Turizm sektöründe hizmet veren tesislerin fiziki, beşeri, teknolojik ve kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesine, hedef kitleye yönelik hizmetlerin ve ürünlerin çeşitlendirilmesine, bölgenin ihtiyaçları doğrultusunda yeni turizm yatırımlarının hayata geçmesine, kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasına ve korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescilli yapıların turizme kazandırılmasına,

Öncelik 2: Yöresel ürün üretimi yapan işletmelerde ürün çeşitlendirmesine, kapasite artışına, ihracata yönelik üretimin teşvik edilmesine, markalaşmasına ve kaynak verimliliğinin sağlanmasına,

Öncelik 3: İmalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin fiziki ve teknolojik altyapısının iyileştirilmesine, üretim kapasitesinin artırılmasına, ürün çeşitliliğinin ve verimliliğinin sağlanmasına, modern üretim tekniklerinin kullanımının yaygınlaştırılmasına, katma değerli ürün üretilmesine, ihracatın teşvik edilmesine ve yatırımların hayata geçmesine yönelik projeler.

Finansman Desteği Programı Ajansımızın uygulamakta olduğu 3 Sonuç Odaklı Programa da hizmet edecektir. Hedef grubunda küçük ve orta büyüklükteki işletmeler bulunan destek programının toplam bütçesinin **15.000.000 TL** olması planlanmaktadır. Program kapsamında, sunulacak projelerin uygulamalarının 2024 yılında başlayacağı öngörülerek 2023 yılında söz konusu program için **50.000,00 TL** iz bedele yer verilmiştir.

Tablo 41- İSOP Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Artırılması Finansman Desteği Programı

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Ajans Destekleri	İSOP Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Artırılması Finansman Desteği Programı	SYB, İDB	01.01.2023 31.12.2023

b. İSOP Teknik Destek Programı

Teknik Destek Programı kapsamında; Bölgedeki yerel aktörlerin bölgesel kalkınma açısından önemli olan, ancak kapasite eksikliği nedeniyle hazırlık ve uygulamada sıkıntı yaşadıkları konularda destek sağlanması amaçlanmaktadır.

Program kapsamında, bölgedeki yerel yönetimlerin planlama, programlama ve uygulama kapasitesini artırıcı; kamu kurum ve kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarının, kar amacı güden gerçek ve tüzel kişilerin ise yerel ve bölgesel kalkınmaya katkıda bulunabilecek çalışmaları için eğitim verilmesi, danışmanlık, program ve proje hazırlanmasına katkı sağlanacaktır. Teknik destek faaliyetlerine ilişkin başvurular mevzuat gereği ikişer aylık dönemler halinde alınacak olup toplamda 2023 yılı Teknik Destek Programı için **1.000.000,00 TL** bütçe ayrılmıştır. Bunun İSOP kapsamında kullanılmak üzere ayrılan payı ise **300.000,00 TL**'dir. 2023 yılında TSO ve OSB'lerle işbirliği yapılarak başta gençlerin yönettiği firmalar olmak üzere program kapsamında Bölgedeki firmalara yönetim danışmanlığı hizmetinin verilmesi de planlanmaktadır.

Tablo 42- İSOP Teknik Destek Programı Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Ajans Destekleri	İSOP Teknik Destek Programı	SYB İDB	01.08.2023 31.12.2023

2.3.4.6. AB ve Diğer Dış Kaynaklı Projeler

a. İSOP AB ve Diğer Dış Kaynaklı Fonlara Yönelik Proje Üretilmesi

Ajans; kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının uluslararası alanlarda hibe, teşvik, kredi vb. destekler için başvurabilecekleri; Avrupa Birliği Projeleri, ERASMUS + Hibe Programları kapsamında açık çağrılara ilişkin Bölgeden proje üretilmesine yönelik paydaşlarla işbirliği halinde çalışacak ve/veya kendi adına başvuru yapacaktır.

Tablo 43- İSOP AB ve Dış Kaynaklı Fonlara Yönelik Proje Üretilmesi Bütçesi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
AB ve Diğer Dış Kaynaklı Projeler	İSOP AB ve Diğer Dış Kaynaklı Fonlara Yönelik Proje Üretilmesi	SYB	01.01.2023 31.12.2023

2.3.5. Program Süresi ve Zaman Planlaması

İmalat Sanayinin Geliştirilmesi ve İstihdamın artırılması Sonuç Odaklı Programının zaman planlaması aşağıda verilmiştir;

Tablo 44-İSOP Faaliyet Takvimi

Faaliyet Türü	Faaliyet Adı	Başlangıç Dönemi	Bitiş Dönemi
Araştırma, Analiz ve Programlama	TRA2 Bölgesi OSB ve KSS'lerin Altyapı Durumları ve İhtiyaç Analizi	Nisan	Ekim
İşbirliği ve Koordinasyon Faaliyetleri	İSOP Yönetim Faaliyetleri	Ocak	Aralık
İşbirliği ve Koordinasyon Faaliyetleri	Mesleki ve Teknik Eğitim Liderler Programı	Ocak	Aralık
İşbirliği ve Koordinasyon Faaliyetleri	Ortaöğretim ve Yükseköğretim Öğrencilerine Dönük Staj Programı	Şubat	Ekim
Kapasite Geliştirme	İstihdam Garantili Eğitim Programı	Mart	Aralık
Kapasite Geliştirme	Dış Ticarete Uzmanlaşma Eğitimleri ve Danışmanlık Faaliyetleri	Nisan	Aralık

Tanıtım ve Yatırım Destek	Bölgesel Kalkınma Fonu Tanıtım Toplantıları	Mart	Aralık
Ajans Destekleri	İSOP Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Artırılması Finansman Desteği Programı	Ocak	Aralık
Ajans Destekleri	İSOP Teknik Destek	Ağustos	Aralık
AB ve Diğer Dış Kaynaklı Projeler	İSOP AB ve Diğer Dış Kaynaklı Fonlara Yönelik Proje Üretilmesi Bütçesi	Ocak	Aralık

2.3.6. Yönetim ve Koordinasyon Düzenlemeleri

İSOP'un uygulanma sürecindeki kurumlar arası ve Ajans içi koordinasyonun sağlanmasından, Sonuç Odaklı Program Birimi (SYB) sorumludur. Birim, İSOP kapsamında kurulacak ve düzenli olarak toplanacak tüm kurul ve komitelerin sekretaryasını yürütecektir. Ajans içinde İSOP Komisyonu oluşturulmuştur. İSOP Komisyonu üyeleri; Sonuç Odaklı Program Birim Başkanı, SYB İSOP Uzmanı ve YDO Koordinatörlerinden mütevellittir. Ajans Genel Sekreteri, SYB Birim Başkanı ve İSOP Komisyonu üyeleri kurulacak tüm kurul ve komitelerin doğal üyesidir. İSOP kapsamında sorumlu ve ilgili kurum / kuruluşlar ile koordinasyon, kurulacak kurul ve komiteler aracılığıyla sağlanacaktır. İSOP kapsamında yer alan bileşenlere ilişkin ilerlemeler, her Yönetim Kurulu Toplantısı'nda "İki Toplantı Arası Faaliyetler" gündem maddesi kapsamında, Yönetim Kurulu üyeleriyle paylaşılacaktır.

2.3.7. İzleme ve Değerlendirme

Ajans Yönetim Kurulunun onayıyla konuyla ilgili tüm kurumları ve Ajansın hizmet verdiği dört ili kapsayacak şekilde İSOP Komisyonu oluşturulacaktır. İSOP Komisyonu, yılda en az bir defa olmak üzere toplanarak; programın ilerlemesi, varsa yaşanan sıkıntılar ve bunlara dair çözüm önerileri hakkında istişarelerde bulunacaktır. İSOP Komisyonu oluşturulduktan sonra komisyona yeni üyeler de alınabilecektir. Komisyonunun isteği doğrultusunda İSOP kapsamında iş birliği yapılan kurum ve kuruluşlar da komisyon toplantısına katılabilecek ve fikirlerini beyan edebilecektir. Aynı zamanda Ajans Genel Sekreteri başkanlığında yılda bir defa Ajans çalışma birim başkanlarının katılımıyla koordinasyon toplantısı gerçekleştirilecektir. İSOP kapsamında, Ajans tarafından yürütülecek; faaliyetlerin, alt programların, güdümlü projelerin, AB ve benzeri dış kaynaklı fonların ve bu fonlara ait

projelerin yazılması, yürütülmesi uygulanmasından SYB ve ilgili YDO, izlemesinden ve değerlendirmesinden İDB sorumludur. İSOP kapsamında, Ajans ve Bölgedeki ilgili paydaşlar tarafından yürütülecek faaliyetlerin koordinasyonu ile çıktıların izlemesi ve değerlendirmesi SYB tarafından gerçekleştirilecektir. İSOP yönetim planının, dönemsel ilerleme raporlarının ve İSOP kapanış raporunun hazırlanmasından da SYB sorumludur.

3. KURUMSAL FAALİYETLER

Ajansımızın 2023 Çalışma Programında belirtilen kurumsal faaliyetlerinin genel amacı; Sonuç Odaklı Programları (SOP) yürütme, uygulama, değerlendirme ve izleme süreçlerinde ihtiyaç duyulan alanlarda kurumun genel kapasitesini iyileştirmek ve geliştirmek suretiyle daha verimli çalışmasını sağlamaktır. Bu kapsamda;

- Ajansın fiziki ve teknik altyapısı ile insan kaynaklarının verimini arttıracak doğrultuda geliştirilmesi,
- Faaliyetlerin etkin bir şekilde yürütülmesi amacıyla Ajansın araştırma, işbirliği ve koordinasyon işlevini geliştirilmesi,
- Yatırımlarda rehberlik ve kolaylaştırıcılık rolünün artırılması gerekli görülmüştür.

Bölgedeki ve Bölge dışındaki kurum, kuruluş ve işletmeler arası işbirliği ve koordinasyon faaliyetlerinde Ajansın lider kurum olması, çalıştığı kurumu sahiplenen, bir adım ileriye taşımayı isteyen, kurumsal yapıdan memnun bir personel rejiminin inşa edilmesi ile kurumsal iletişim ve koordinasyon süreçlerinin güçlendirilmesi, ulaşılması gereken hedefler olarak belirtilmiştir. Kurumsal faaliyetler kapsamında hedeflenen çıktılar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 45- Kurumsal Faaliyetler Çıktı Göstergeleri

Tedbir, Proje ve Faaliyetler	Çıktı Göstergeleri	Ölçüm Birimi	Hedef	Doğrulama Kaynağı
İşbirliği ve Koordinasyon	Ajans'ta Staj Yapan Üniversite Öğrencisi Sayısı	Kişi	8	Faaliyet Raporu
Kapasite Geliştirme	Personelin Uzmanlaştığı Alan Sayısı	Adet	5	Faaliyet Raporu
Kapasite Geliştirme	Personele Verilen Eğitim Sayısı	Adet	6	Faaliyet Raporu

Kapasite Geliştirme	Eğitim Alan Ajans Personeli Sayısı	Kişi	48	Faaliyet Raporu
Kapasite Geliştirme	Yeni İstihdam Edilen Personel Sayısı	Kişi	3	Faaliyet Raporu

3.1. Proje ve Faaliyetler

3.1.1. Araştırma, Analiz ve Programlama

a. Etki Analizi Çalışması

Etki Analizi Çalışması ile uygulanan mali desteklerin ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde değerlendirilmesi planlanmaktadır. Ajansımızca uygulanan proje teklif çağrılarının ve güdümlü proje desteklerinin başarı seviyesinin ölçülmesi ve bu sayede uygulamalarda etkinlik, şeffaflık ve hesap verebilirliğin artırılması ve bu sayede gelecek dönemde uygulanması öngörülen desteklerin başarısını artıracak nitelikte çıkarımların ortaya konulması hedeflenmektedir. Söz konusu çalışma ile izleme faaliyetleri, anket, mülakat uygulamaları vb. ile projelerin çıktı ve sonuçlarına ilişkin veriler elde edilerek desteklerin sonuçları ortaya konulacaktır. Proje çıktı ve sonuçları, desteğin amaç, öncelik ve hedefleri ile ilişkilendirilerek değerlendirilecektir. Proje teklif çağrısı uygulamalarında projelerin başlangıçta hedeflenen çıktı ve sonuçlara ulaşma düzeyi belirlenerek teklif çağrısının amaçlarına ne kadar ulaştığını gösterecek şekilde program düzeyinde veriler elde edilecektir. Ajansta gerekli kapasitenin oluşturulması amacıyla çalışmada görev alacak personelin etki analizi/değerlendirmesi konularında eğitim alması sağlanacaktır.

b. İş Yükü Analizi

2010 yılından beri faaliyette olan Ajansımızın insan kaynakları planlamasına altlık olacak şekilde bir iş yükü analizi yapılması planlanmaktadır. Bu kapsamda birim bazında rutin olarak yürüten işlerin dışında ek iş yükleri de göz önüne alınarak toplam iş yükü analizinin ortaya çıkarılması ve insan kaynakları planlamasının bu analize göre yapılması hedeflenmektedir. Hazırlıklarına 2022 yılının son çeyreğinde başlanan bu çalışmanın, 2023 yılı sonunda tamamlanması planlanmaktadır. Çalışmanın yapılabilmesi için gerek duyulması halinde bir eğitim de alınması planlanmaktadır.

3.1.2. İşbirliği ve Koordinasyon

a. Yönetim Kurulu Organizasyonları

Ajansın karar organı olan Yönetim Kurulu, 15.07.2018 tarihli ve 30479 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 4 sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 193 üncü maddesinde değişiklik yapan 14.07.2021 tarihli ve 31541 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 80 sayılı Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi 5. maddesi doğrultusunda, en az 2 ayda bir kez toplanacağı dikkate alındığında, 2023 yılı içerisinde Ajans Yönetim Kurulunun 6 kez toplanması öngörülmüş olup Yönetim Kurulu böylece Ajansın faaliyetlerini daha yakından takip edebilme fırsatı bulacak ve karar gerektiren konular için zamanında toplanarak karar alma fırsatı elde edecektir.

b. Kalkınma Kurulu Organizasyonları

4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin 191. maddesine istinaden oluşturulan Kalkınma Kurulu üyelikleri, 15 Ağustos 2016 tarihli ve 2016/9112 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’yla kaldırılmıştır. Ancak, 2020 yılı sonunda Bakanlığımızdan, kalkınma ajanslarının yeniden Kalkınma Kurullarını aktif hale getirmelerine ilişkin yazısı gereğince, Ajansımızca Kalkınma Kurulu üyeliklerinin yeniden belirlenmesi ve Bakanlığımızca da onaylanması durumunda 2023 yılında Kalkınma Kurulunun teşkil edilmesi öngörülmektedir.

c. Ajans Personeline Yönelik Toplantılar

Ajans merkez binasında üç çalışma birimi ile bir yatırım destek ofisi bulunmaktadır. Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars Yatırım Destek Ofisi ile birlikte, Ajans Genel Sekreterliği bünyesinde toplam yedi birim bulunmaktadır ve her birinin yapmış olduğu çalışmalar genel olarak birbirinden farklıdır. Bu birimlerin çalışmalarının takip edilmesi ve birimler arasında koordinasyonun sağlanması ancak belirli aralıklarla bir araya gelme ile mümkün olacaktır. Bu kapsamda, belirli aralıklarla Ajans Merkez personeli ile tüm YDO personelinin katıldığı toplantıların yapılması gerekli görülmüştür. Bu amaçla, Ajans Genel Sekreterinin başkanlığında, Birim Başkanları ve YDO Koordinatörleri ile ayda bir ve tüm personel ile de 6 ayda bir genel toplantıların düzenlenmesi öngörülmüştür. Personelin bölgenin tarihi, turistik ve kültürel değerlerini tanınması ve Ajans merkez personeli ile YDO personeli arasında kaynaşma ve birlikte iş yapma kültürünün geliştirilmesi amacıyla ayrıca 2023 yılı içerisinde 2 (iki) kez tüm personelin katılım sağladığı, sırasıyla bölge illerine sosyal inceleme ziyaretleri düzenlenecektir.

3.1.3. Kapasite Geliştirme

a. Ajans Personelinin Uzmanlaşmasının Sağlanması

Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliğinin 4. maddesinde ajanslarda teknik kapasitesi yüksek, alanında uzmanlaşmış, ulusal ve uluslararası düzeyde ihtiyaç duyulan niteliklere sahip personelin istihdam edilmesi gerektiği ve insan kaynakları politikasının, Genel Sekreterin görüşü alınarak Yönetim Kurulu tarafından belirlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Yine Personel Yönetmeliğinin 4. maddesinin 3. fıkrasında insan kaynakları politikasının izlenmesi, uygulanması ve geliştirilmesinden Genel Sekreterin sorumlu olduğu belirtilmiştir.

Bu çerçevede insan kaynakları politikasının, ajansların kuruluş mantığının ve gelecekte yükleneceği yeni görevlerin, Serhat Bölgesinin vizyonu çerçevesinde öne çıkan sektörlerin ve bölgenin kendine has niteliklerinin dikkate alınması suretiyle tespit edilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, ajansın faaliyetlerini en iyi şekilde yerine getirebilmesi için uygun personelin istihdam edilmesi ve sürekliliğinin sağlanması bu politikanın temel amacını oluşturmaktadır.

Ajans personelinin orta vadeli programlama yaklaşımına uyumu ve Ajansın uzun vadeli sektörel gelişme stratejilerinin uygulanmasında etkin rol alabilmesi için personelin sektörel ve tematik alanlarda uzmanlaşması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda, Bölgede öne çıkan turizm, çevre, yöresel ürünler, kırsal ekonomi, imalat sanayi, lojistik, dış ticaret, ihracat ve sosyal girişimcilik gibi konularda personellerin uzmanlaşması sağlanacaktır.

b. Ajans Personeline Yönelik Eğitimler

Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliği'nin 4, 5, 6 ve 23. maddeleri çerçevesinde, 2022 yılı içerisinde insan kaynaklarının bilgi ve becerilerini arttırmak ve Bölge'ye daha iyi hizmet vermelerini sağlamak ve teknik kapasitelerini geliştirmek ve Cumhurbaşkanlığının 2021/14 sayılı Tasarruf Tedbirleri de dikkate alınarak, Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisinin uzaktan eğitim modülü üzerinden bir dizi eğitimler alınmıştır. Böylece özellikle yeni personelin Ajansın vizyon ve misyonuna uygun şekilde bilgi sahibi olması hem de tüm personelin bilgi ve becerilerinin artırılması ve bölgesel ihtiyaçlar ve kurumsal misyon gereğince uzmanlaşmaları sağlanacaktır. Personelin mesleki ve kişisel bilgi ve becerilerinin artırılması amacıyla 2023 yılı içerisinde de Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisinin Uzaktan Eğitim Modülü ile diğer online eğitim modüllerinden yararlanılacaktır. Yüz yüze alınması gereken eğitimlerin de öncelikle ilgili kamu kurum ve kuruluşlardan temin edilmesi sağlanacaktır. Aşağıdaki tabloda verilen eğitimlerden, kamu kurum ve kuruluşlardan temin edilebilecekler hariç diğerlerinin hizmet alımıyla temin edilmesi planlanmaktadır.

Tablo 46- Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri

Eğitim Konusu	Katılım Sağlayacak Personel Sayısı	Eğitimin Süresi (Gün)
Proje Yönetimi Eğitimi (PMP - PMI)	15	2
Program Etki Analizi Eğitimi	15	3
Bilgisayar Adli Analizi Eğitimi	2	2
Kamu İhale Kanunu – Satın Alma Mevzuatı Eğitimi	20	2
Yatırımlarda Devlet Yardımları Eğitimi	12	2
Grafik Tasarım Eğitimi	10	5
Sosyal Davranış, Protokol ve Toplantı Yönetimi Eğitimi	40	2
Motivasyon ve Etkili Takım Çalışması Eğitimi	40	2
Yerel ve Kırsal Kalkınma Uzmanlık Eğitimi	5	5
İleri Seviye Microsoft Office Programları Eğitimi	18	5
E-TUYS Eğitimi	12	12

c. İnsan Kaynaklarına İlişkin Faaliyetler

Ajansımız faaliyete başladığı 2010 yılından 2022 Eylül ayına kadar toplam 15 kez personel alım ilanına çıkarak personel istihdam etmiştir.

Ajansımız, İnsan Kaynakları Politikası Uygulama Raporu, Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliği, personel alımlarına ilişkin 2014/2 Başbakanlık Genelgesi ve meri mevzuat hükümleri çerçevesinde 2022 yılında iki kez personel alım ilana çıkmış olup, 2022 yılı başındaki alım kapsamında 3 uzman personel istihdam etmiş olup, ikinci 3 uzman alım için ağustos ayında yapılan yarışma sınavı sonucu beklenmektedir. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından Ajansımıza 2023 yılı için yeni ihdas verilmesi durumunda 2014/2

sayılı Genelge gereğince bakanlığımız vasıtasıyla Cumhurbaşkanlığı Yönetim Hizmetleri Daire Başkanlığından gerekli izinlerin alınması durumunda, ilana çıkılarak, yeni personel istihdamı gerçekleştirecektir.

d. Personel Performans Yönetim Sistemi Faaliyetleri

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 187. maddesinin ikinci fıkrasının (g) bendi ile Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliğinin 6 ve 31 inci maddelerine istinaden hazırlanmış "Kalkınma Ajansları Personelinin Performansının Ölçülmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar" KAGM tarafından 2021 yılının Aralık ayı sonunda kalkınma ajanslarına iletilmiştir. Kalkınma Ajansları Personelinin Performansının Ölçülmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar, 2022 yılı Ocak ayı itibarıyla uygulanmaya başlanmıştır. Bakanlığımız ve TÜBİTAK arasında imzalanan protokol gereğince personel performans değerlendirme sisteminin 2022 yılı içerisinde kurularak sistemin kullanılmaya hazır olması beklenmektedir. 2022 yılı sistemin uygulanmasına yönelik bir deneme yılı olup, 2023 yılında Ajans personelinin performansı, Kalkınma Ajansları Personel Performansı Ölçülmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar çerçevesinde yapılacaktır.

e. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmet Alımı

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kapsamında Ajansımızda devam etmekte olan İş Sağlığı ve Güvenliği Uzmanı ve İşyeri Hekimi hizmet alımı, 2023 yılında da alınmaya devam edecektir.

f. Stajyer Öğrenci Alım Faaliyetleri

Ajansımız hem Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisinin başlatmış olduğu staj seferberliği kapsamında hem de kurumun kendi faaliyeti olarak 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu kapsamında 2022 yılında 13 öğrenciyi staj için kabul etmiştir. Stajyer öğrencilere, Kalkınma Ajanslarının çalışmaları, hizmetleri ve ajanslardaki kariyer imkânları hakkında bilgiler sunmuştur. Ajansımız, 2023 yılında da aynı faaliyet kapsamında, hem TRA2 Bölgesi illeri üniversitelerinden hem de Türkiye genelindeki üniversitelerden en az 8 öğrenciye, Ajans merkez binası ile Ağrı, Ardahan ve Iğdır Yatırım Destek Ofislerinde staj imkânı sağlayacaktır. Stajyer öğrencilerin ilgili kanun kapsamında ödemelerinin yapılması için 2023 yılı bütçesinden ayrıca ödenek ayrılacaktır.

3.1.4. Tanıtım ve Yatırım Destek

a. Ajans Tanıtım, İletişim ve Görünürlük Faaliyetleri

Ajansın tanıtım, iletişim ve görünürlüğüne yönelik faaliyetlere bu başlık altında yer verilmiştir. Paydaşların bilgilendirilmesi amacıyla Ajans destekleri ve faaliyetlerine ilişkin haberler, Ajans internet sitesi ve sosyal medya hesapları (instagram, twitter vb.) yoluyla paylaşılacak olup basın duyuruları ve e-bülten bilgilendirmeleri yapılacaktır. Ulusal mecrada yer alma potansiyeli olan konular ile ilgili çalışmalar yapılarak yazılı, görsel ve elektronik basın yoluyla özel haber çalışmaları gerçekleştirilecektir. Medya yoluyla Ajans faaliyetlerinin kamuoyunun geniş kesimlerine duyurulması çalışmalarına devam edilecektir. Ajansın çalışma alanıyla ilgili konular hakkında çıkan haberleri takip etmek amacıyla; medya takip hizmeti, dergi ve gazete aboneliklerine devam edilecektir. Ajansımız tarafından yıl boyunca yürütülen faaliyetlerde kullanılmak üzere kurumsal kimliğe uygun olarak bazı materyallerin tasarlanmasına ve basılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. 2023 yılında genel olarak Ajansın tamamını ilgilendiren tasarım ve baskı işleri gerçekleştirilmeye devam edilecektir.

2021 yılında KAGM tarafından 26 Kalkınma Ajansının faaliyetlerini kamuoyuna tek bir platform üzerinden ulaştırmak amacıyla www.ka.gov.tr web sitesi ile Bakanlık ve Kalkınma Ajansları arasında ortak çalışmalar yürütülebilmesine imkân sağlamak için panel.ka.gov.tr web siteleri hazırlanmıştır. Her iki web sitesinde yayınlanacak olan; haber, veri, duyuru ve içerik girişleri ilgili uzmanlar tarafından temel prensiplere olan uyum gözetilerek 2023 yılında da devam edecektir.

3.1.5. Diğer Proje ve Faaliyetler

a. Tedarik Faaliyetleri

2023 yılı içerisinde yapılacak her türlü satın alma faaliyeti “Kalkınma Ajansları Mal, Hizmet ve Yapım İşi Satın alma ve İhale Usul ve Esasları” çerçevesinde gerçekleştirilecektir. Satın almalar yapılırken ekonomiklik ve paranın en etkin kullanımının sağlanmasına ve ihtiyaç duyulan alımların zamanında gerçekleştirilmesine dikkat edilecektir. Mal ve hizmet temininde kalite ve işlevsellik unsurları daima göz önünde bulundurulacaktır. Menkul mal ve gayri maddi hak olarak 2023 yılı içerisinde ortaya çıkacak ihtiyaca binaen gerekli alımlar yapılacaktır. Ayrıca Ajansta bulunan demirbaşların bakım onarımları ve süreli lisansa sahip hakların yenilenmesi bu kapsamda gerçekleştirilecektir. 2023 yılı içerisinde herhangi bir yeni taşınmaz mal temini planlanmamaktadır. Bununla birlikte mevcut taşınmazlar üzerinde tadilatlar yapılacak ve mutad bakım onarımları sağlanacaktır. Bunun haricinde Ajans 2023 yılında rutin

faaliyetlerini sürdürmek amacıyla bir dizi hizmet alımı ve tüketim malzemesi temini gerçekleştirecektir. Satın alma işlemi yapılacak belli başlı faaliyetler; haberleşme, ulaşım, ofis kirası, toplantı organizasyon, temsil ağırlama ve benzeri faaliyetlerdir.

4. YEREL KALKINMA FIRSATLARI

4.1. Ülke Masaları Oluşturulması Çalışması

4.1.1. Amaç

TRA2 Bölgesinin komşu coğrafyası hakkında elde edilen güncel ve kapsamlı bilgi birikimi sayesinde uluslararası ticari ilişkilerin geliştirilmesi ve işbirliklerinin kurulması amaçlanmaktadır.

4.1.2. Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi

İran, Azerbaycan (Nahçıvan), Gürcistan ve Ermenistan olmak üzere 4 ülke ile sınır olan ve Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars illerini kapsayan Serhat Bölgesi, Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya'ya açılan kapısı konumundadır. Sınır bölgesi olması sebebiyle söz konusu ülkelerle ortak tarihi ve kültürel bağlar ile ticari ve ekonomik ilişkiler bulunmakla birlikte bu ilişkiler istenilen seviyede değildir. Türkiye'nin ana hammadde ve pazar noktalarına uzak bir konumda bulunan Serhat Bölgesi, birçok iktisadi sektörün gelişmesi bakımından dezavantajlı konumdadır. Ancak sınır bölgesi olması ve dört adet aktif sınır kapısına sahip olması nedeniyle dış ticaret ve lojistik sektörlerinde diğer bölgelere kıyasla birçok avantaja sahiptir. Bu kapsamda komşu ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesi ve sürdürülebilmesi için kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Ülke masaları oluşturulması çalışmaları kapsamında Ajansımız tarafından 2020 yılında Nahçıvan'a inceleme ziyaretleri gerçekleştirilerek Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti İnceleme Raporu hazırlanmıştır. Ajansımız tarafından 2021 yılında Gürcistan, İran ve Azerbaycan ülke raporlarını güncellenmesi ile Ermenistan ülke raporunun hazırlanması çalışmalarına başlanarak bu raporlar 2022 yılının Mart ayında tamamlanmıştır. Ayrıca 2022 yılında "Zengezur Koridoru'nun Bölgesel Kalkınma ve Ekonomik Büyümede Stratejik Önemi Çalıştayı" düzenlemiştir. Bu çalışma ile TRA2 Bölgesi ve komşu ülkeler arasında hem dış ticaretin geliştirilmesi ve yeni yatırım fırsatlarının tespiti hem de bu ülkelerle kurulabilecek işbirlikleri için eylem planlarının tespit edilmesi beklenmekte olup bundan sonra hazırlanacak raporların yatırımcılara yol gösterici bir rehber niteliği de taşıması amaçlanmaktadır.

Azerbaycan Ülke Raporu'nda yapılan analize göre Türkiye-Azerbaycan arasında imzalanan Tercihli Ticaret Anlaşması kapsamındaki ürün gruplarının sınırlı kaldığı tespit edilmiştir.

Zengezur Koridoru alıştayı'nda ele alınan konular değerlendirildiğinde; Türkiye ve Azerbaycan'ın ticari platformlarında bu konunun tanıtımının yapılması ürün gruplarının iki taraflı avantajlar içerecek şekilde artırılmasına dönük çalışmaların yapılması önerilmektedir. Buna ek olarak alıştayda; Zengezur Koridoru'nun bölgesel kalkınma bakımından etkin olarak değerlendirilebilmesi amacıyla bölge ülkelerinin koridorla ilgili çalışmalara dâhil edilmesi önemli görüldüğü vurgulanmıştır. Bu bağlamda koridorun ulaşım rotasında bulunan ülkeler tarafından uluslararası bölgesel iş birliği platformu oluşturulması faydalı olacağı belirtilmiştir.

Ulaştırma ve lojistik açısından bölgede 2017 yılından beri önemli yatırımlar hayata geçirilmiş ve tamamlayıcı unsurları yatırım programına alınmaktadır. 2017 yılında Bakü-Tiflis Kars Demiryolu Hattı, 2021 yılı Mayıs ayında da Kars Lojistik Merkezi faaliyete geçmiştir. Kars-Iğdir-Aralık-Dilucu Demiryolu Hattı alışması da Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından 2022 yılı yatırım programına alınmıştır.

4.1.3. Sonuç ve ıktı Hedefleri.

TRA2 Bölgesi illerinde komşu ülkelerde ve özellikle Azerbaycan başta olmak üzere Türk Cumhuriyetlerinde faaliyet gösteren önemli iş insanları bulunmaktadır. Önümüzdeki yıllarda Zengezur Koridoru, Kars-Iğdir-Aralık-Dilucu Demiryolu Projesi ve Ermenistan ile yürütülen normalleşme görüşmelerinin Bölgenin ticari ve ekonomik faaliyetlerine fayda sağlayacağı bir gerçektir. Ancak bu gelişmeler nihayete ermeden önce Zengezur Koridoru alıştayında elde edilen çıkarımlardan hareketle Bölge'nin bu yöndeki geleceğinin başta iş insanları olmak üzere paydaşlarla planlanması ve buna göre adımlar atılması önem arz etmektedir. Bu amaçla; TRA2 Bölgesi başta olmak üzere iş insanların katılımıyla Iğdir'da bir mini iş forumunun gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Planlanan forum kapsamında Bölgenin başta Azerbaycan olmak üzere hedef ülkelerdeki yatırım potansiyelleri, yatırım olanakları, sınır ticareti, devlet destekleri ve teşvikleri hakkında yatırımcılara bilgi verilecektir. Forumlar sonrasında ise Bakanlığımız ile iştişare halinde, uygun görülmesi durumunda iş adamları ile birlikte Azerbaycan ya da Nahçıvan'a inceleme ziyaretleri planlanmaktadır.

4.1.4. Diğer Ajans/Kurum Faaliyetleriyle Koordinasyon

Bölge'deki Valilikler, Ticaret ve Sanayi Odaları ile Doğu Anadolu İhracatlar Birliği (DAİB) ve lkemizin Ticaret Ataşelikleri ile koordineli olarak dış ticaret ve yatırım fırsatları hakkında iş insanlarının bilgilendirilmesi, dış ticaret eğitimlerinin gerçekleştirilmesi, teknik inceleme ziyaretleri, Iğdir YDO aracılığıyla yapılması planlanmaktadır.

4.1.5. İzleme ve Değerlendirme

Planlanan iş forumunun koordinasyonu Iğdır YDO tarafından yürütülecektir. Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen “Sınır Ötesi İşbirliği” toplantılarına düzenli olarak katılım sağlanarak ilerlemeler hakkında geri bildirimler verilecektir. Ülke Masaları Çalışmaları kapsamında yapılan faaliyetler, Ajansımızda Iğdır YDO eliyle yürütülecek olup faaliyet raporları Genel Sekreterlik makamına sunulacaktır.

4.2. 2023 Yılı Bölgesel Kalkınma Yatırım ve İşbirliği Forum/Fuarı

4.2.1. Amaç

2020 yılında, Yatırım Destek Ofisleri tarafından ön fizibilite raporları hazırlanmaya başlanmıştır. 2021 yılında ise hazırlanan ön fizibilite raporları 2-4 Eylül tarihlerinde Şanlıurfa’da ilk defa düzenlenen Bölge Kalkınma ve İşbirliği Forum /Fuarında yatırımcılarla paylaşılmıştır. 2023 yılında da yapılması halinde illerin; turizm, ticaret, çevre, sağlık, imalat sanayi, lojistik, kırsal ekonomi, yöresel ürün, beşeri sermaye vb. konularda öne çıkan uygun yatırım imkânlarının ön fizibilite raporlarının sonuç ve çıktıları Bölgesel Kalkınma Yatırım ve İşbirliği Forum/Fuarına katılım sağlanarak yerli ve yabancı yatırımcılara sunulacaktır. Bu amaçla, hazırlanan tüm ön fizibilite raporlarının özet bilgileri ile raporun tamamına ulaşılabilecek kare kodların yer alacağı broşürler de üretilecektir.

4.2.2. Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi

On Birinci Kalkınma Planı’nın 326.7. maddesinde ve 2019-2020 Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu (YOİKK) Yatırım Ortamı Çerçeve Eylem Planı’nın 5’inci maddesinde yer alan “İllerin ve bölgelerin öne çıkan yatırım fizibiliteleri Kalkınma Ajanslarının da katkısı alınarak belirlenecek ve bu yatırımların hayata geçirilmesi için Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi ile işbirliği içinde yatırımcılara tanıtımı yapılacaktır.” tedbiri kapsamındaki çalışmalar, Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü koordinasyonunda Kalkınma Ajansları tarafından Yatırım Destek Ofisi eliyle 2020, 2021 ve 2022 yıllarında gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda hazırlanan toplamda 22 ön fizibilite raporunun hem Bölge içi hem de Bölge dışında, özellikle benzer sektörlerde faaliyet gösteren yatırımcılara tanıtımının yapılması planlanmaktadır. Ön fizibilitelerin etkin tanıtımının yapılarak en kısa sürede hayata geçirilmesi sağlanacaktır. Çalışma kapsamında hazırlanacak ön fizibilite raporlarının özet bilgileri ile raporun tamamına ulaşılabilecek kare kodların yer alacağı broşürlerin 2021 yılında yapılan ve sonraki yıllarda düzenlenmesi öngörülen “Bölgesel Kalkınma Yatırım ve İşbirliği Forum/Fuarı” ile ulusal ve uluslararası yatırım ortamı promosyonu çalışmalarında kullanılacaktır.

4.2.3. Sonuç ve Çıktı Hedefleri

Bölgesel Kalkınma Yatırım ve İşbirliği Forum/Fuarı organizasyonu ile yatırımların hayata geçebilmesi için Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi ile işbirliği içinde yatırımcılara tanıtım yapılacaktır. Bu sayede ön fizibilitesi hazırlanmış çalışmalar TRA2 Bölgesi'ndeki yatırım ortamını canlandıracak ve istihdamı artırabilecektir. Çalışma kapsamında hazırlanacak ön fizibilite raporlarının özet bilgileri ile raporun tamamına ulaşılabilecek kare kodların yer alacağı broşürler aynı zamanda ulusal ve uluslararası yatırım ortamı promosyonu çalışmalarında da kullanılacaktır.

4.2.4. Diğer Ajans/Kurum Faaliyetleriyle Koordinasyon

Çalışmalar kapsamında Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi ve diğer Kalkınma Ajansları ile koordineli biçimde yatırım alanlarının tanıtımı yapılacaktır.

4.2.5. İzleme ve Değerlendirme

Söz konusu çalışmaların tanıtımı yapıldıktan sonra hayata geçip/geçmeme durumu Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi'nin kuracağı Yatırım Ortamı Platformu'ndan takip edilip izlenebilecektir. Çalışmaların sürdürülebilirliği bu şekilde takip edilecektir.

4.3. Yatırım Ortamı Tanıtımı ve Lobi Faaliyetleri

4.3.1. Amaç

TRA2 Bölgesi'nin 6. Bölge statüsünde değerlendirilmesine bağlı olarak avantaj kazanan Bölge illerinin imkân ve fırsatları yatırımcılara tanıtılarak yatırımcıların bölgeye yatırım yapmalarını sağlamak üzere bir dizi tanıtım faaliyetlerinin yürütülmesi amaçlanmaktadır.

4.3.2. Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi

Ajans, bölgeye yatırım çekmek, yatırım promosyon faaliyetlerini daha etkili yürütmek ve bölgedeki yatırım ortamını güçlendirmek amacıyla 2019 yılından beri düzenli olarak ön fizibilite raporları hazırlamaktadır. Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğüne sunulan ve onaylanan bu raporların bölgeye yatırımcı çekmek için kullanılması amacıyla tanıtım broşürü hazırlanacaktır. Ön fizibilite raporlarına dijital ortamda ulaşılmasını sağlayacak bu tanıtım broşürü yıl boyunca gerçekleştirilecek tüm yatırım/tanıtım etkinliklerinde kullanılacaktır.

Diğer yandan yatırımcılara; Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars'ta tekstil yatırımları başta olmak üzere hem 6. Bölge teşviklerinin anlatıldığı hem de Bölgeye sınır olan ülkelere ihracat yapabilecekleri yatırım konularında toplantı ve lobi faaliyetlerinin yapılması planlanmaktadır.

Gerçekleştirilecek lobi faaliyetleri kapsamında; Ağrı'da Tekstilkent, Ayakkabıcılar Sitesi ve Kobikent, Ardahan ve Iğdır'da Organize Sanayi Bölgesi, Kars'ta ise Organize Sanayi Bölgesi ve Kars Lojistik Merkezi özelinde bilgilendirmeler yapılması planlanmaktadır. Planlanan toplantılar kapsamında bölgenin yatırım potansiyeli, yatırım olanakları, sınır ticareti, devlet destekleri ve teşvikleri hakkında yatırımcılara bilgi verilecektir.

4.3.3. Sonuç ve Çıktı Hedefleri

Yurt içinde başta İstanbul, Ankara, Kocaeli ve Bursa gibi büyükşehirler olmak üzere Bölge ile ilgili dernekler ile oda, borsa, ihracatçı birliği vb. bünyesinde yapılacak tanıtım faaliyetlerinin yürütülmesinin yanı sıra bölgeye yeni yatırımların çekilmesi planlanmaktadır. Ayrıca yatırım ortamının tanıtımı amacıyla bölgeye iş adamları ve gazetelerin ekonomi bülteni yazarları davet edilecektir.

4.3.4. Diğer Ajans/Kurum Faaliyetleriyle Koordinasyon

Bölgedeki Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlükleri, TSO'lar ve OSB'ler başta olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılacaktır.

4.3.5. İzleme ve Değerlendirme

Çalışma ilgili paydaşlarla işbirliği içerisinde YDO'lar tarafından yürütülecektir. Dolayısıyla iş akışının planlanması ve organizasyonu YDO'lar tarafından takip edilecektir.

4.4. Bölgesel Girdi-Çıktı Analizi Çalışması

4.4.1. Amaç

Çalışma ile TRA2 Bölgesi ekonomisinin mevcut durumunun sektörel düzeyde analiz edilmesi, sektörler arası ilişkilerin ortaya konulması, olası sektörel talep ve üretim değişimlerinin bölge ekonomisi üzerindeki potansiyel etkilerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

4.4.2. Arka Plan ve Müdahale Gerekçesi

Girdi - çıktı analizi ekonomik yapıyı oluşturan üretim ve tüketim birimleri arasındaki karşılıklı bağımlılıklar araştıran bir analiz türüdür. Bu araştırma, üretim yapılarının belirlenerek çeşitli kalkınma stratejilerinin geliştirilmesi ve ülke ekonomisinin işleyiş sürecine ilişkin politika önerilerinde bulunulmasına yönelik önemli bulgular sunması bakımından önemlidir. Dolayısıyla ekonomideki sektörlerin etkinlik ve verimlilik dereceleri bölgesel olarak irdelenmelidir. Özellikle 2020 yılında başlayan ve 2021 yılı itibariyle etkileri azalan Covid-19 salgınının ekonomileri ve üretim sektörlerini ciddi şekilde etkileyip değiştirdiği bilinmektedir.

Tüm bu gerekçelerle ulusal düzeyde verilere ulaşmak için 26 Düzey 2 Bölgesinde görev yapan Kalkınma Ajanslarının bölgesel girdi-çıkıtı analiz tabloları hazırlaması gerekliliği doğmuştur.

4.4.3. Sonuç ve Çıkıtı Hedefleri

Analiz çalışması ile TRA2 Bölgesi ekonomisindeki sektörel talep ve üretim değişimleri ile sektörler arası ilişkileri gösteren girdi-çıkıtı tabloları elde edilecektir. Elde edilen tablolar oluşturulacak Bölge Planı, strateji ve raporlara altlık oluşturacaktır.

4.4.4. Diğer Ajans/Kurum Faaliyetleriyle Koordinasyon

Analiz çalışması, Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü koordinasyonunda verilecek eğitimler tamamlandıktan sonra başlayacaktır. Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından Ankara ili için hazırlanan örnek girdi-çıkıtı analiz raporu tamamlandıktan sonra, çalışma 26 Kalkınma Ajansı ile paylaşılacaktır.

4.4.5. İzleme ve Değerlendirme

Ajans uzmanları tarafından hazırlanacak analiz çalışması Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından izlenecek ve değerlendirilecektir. İllerin girdi-çıkıtı tabloları Sonuç Odaklı Yönetim Birimi ve YDO'lar tarafından kontrol edilecektir.

4.5. Bölgesel Kalkınma Odaklı Toparlanma Acil Eylem Programı (BOTAP)

06.02.2023 tarihinde yaşanan depremler sonrasında 12.03.2023 tarih ve 32130 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 134 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bölgesel Kalkınma İle Yatırım Teşviklerine İlişkin Alınan Tedbirlere Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'ne istinaden Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından Bölgesel Kalkınma Odaklı Toparlanma Acil Eylem Programı (BOTAP) hayata geçirilmiştir. Program ile 26 Kalkınma Ajansının oluşturacağı kaynak sayesinde depremlerden etkilenen bölgelerde; altyapının ve yaşam kalitesinin hızla iyileştirilmesi, ekonomik toparlanma ve büyümeye yönelik tedbirlerin alınması, sosyal ve kültürel canlanmanın sağlanması ve bölgenin afetlere dayanıklılığının artırılması amaçlanmaktadır. Program usul ve esasları gereği Ajansımız, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından belirlenen farklı miktarlardaki kaynağı Çukurova, Doğu Akdeniz, Fırat, İpekyolu ve Karacadağ Kalkınma Ajansı'na transfer edecektir.

Tablo 47- Yerel Kalkınma Fırsatları Faaliyetleri ve Bütçeleri

Faaliyet Adı	Sorumlusu	Süresi
Ülke Masaları Çalışmaları	YDO'lar	01.01.2023 31.12.2023
2023 Yılı Bölgesel Kalkınma Yatırım ve İşbirliği Forum/Fuarı	YDO'lar	01.02.2023 31.12.2023
Yatırım Ortamı Tanıtımı ve Lobi Faaliyetleri	YDO'lar	01.02.2023 31.12.2023
Bölgesel Girdi-Çıktı Analizi Çalışması	SYB, YDO'lar	01.01.2023 31.12.2023
Bölgesel Kalkınma Odaklı Toparlanma Acil Eylem Programı (BOTAP)	YHB	15.04.2023 31.12.2023

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

4 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile dönüşüm süreci ivme kazanan Kalkınma Ajansları; 2020 yılından beri Sonuç Odaklı Programlar çerçevesinde belirlenen alanlarda faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu çerçevede, Ajansımız 2021-2023 yılları arasında uygulanması öngörülen üç adet Sonuç Odaklı Program kapsamında, ilgili paydaşlarla işbirliği ve koordinasyon içerisinde çalışmalarını sürdürecektir. 2023 yılında genel olarak Ajans tarafından çalışılan tüm SOP'larla ilgili olarak analiz, araştırma ve iş birliği çalışmaları konuyla ilgili tüm paydaşların görüşleri de alınarak devam edecektir. Teknik destek programının uygulanması devam ederken finansman desteği 2023 yılında ilk defa uygulanacaktır. Özellikle TSOP kapsamında Bölgenin tanıtımının yapılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir. 2023 yılında Covid-19 ile birlikte değişen turizm anlayışından faydalanarak Bölgede yeni destinasyonlar oluşturulması amacıyla kamp-karavan turizmi için araştırma çalışmaları planlanmıştır. 2021 yılında başlayan Tarihi Kimliğiyle Kars Kenti Projesi'nin 2023 yılında inşaat bileşeninin tamamlanarak çalışmaların devam ettiği Kars Merkez Haydar Aliyev Caddesi'nin bir turizm caddesi haline getirilmesi, Ani Ören Yeri'nin altyapısal eksikliklerinin tamamlanması sağlanacaktır. Proje'nin teknik yardım bileşeni kapsamında ise devam etmekte

olan turizm sektörünün rekabetçiliğini artırmaya yönelik analiz ve strateji çalışmaları ile tanıtım faaliyetleri ivme kazanacaktır. Kırsal Ekonominin Geliştirilmesi Sonuç Odaklı Programı ile Bölgede tarım sektöründe verimliliğin artırılması ve katma değer yükseltilmesi amaçlanmaktadır. 2023 yılında bir yandan Bölgeye yöresel ürünlerin haritalaması yapılırken diğer yandan bu ürünlerin ticarileşmesi için coğrafi işaret başvuru ve patent alma süreçleri desteklenmeye devam edecektir. Bununla birlikte Bölgedeki üreticilerin birlikte iş yapma kültürünü geliştirmek için özellikle kadın kooperatiflerine danışmanlık hizmeti verilmesi hususuna özel önem verilecektir. Ayrıca sektörde faaliyet gösteren üreticilerin bilgi düzeylerinin ve sektördeki verimin artırılması, kadın ve gençlerin sektörde daha yer almalarının sağlanması için eğitim programları hayata geçirilecektir. İmalat Sanayinin Geliştirilmesi ve İstihdamın Artırılması Sonuç Odaklı Programı ile tekstil/giyim, gıda, çağrı merkezi ve makine imalat sektörlerinde sonuçları ölçülebilen projelerle istihdamın artırılması hedeflenmektedir. Genç İstihdamı teması kapsamında da gençlerin işgücüne katılmaları açısından işveren yaklaşımların ortaya konulması, işveren temsilcilerle bir araya gelmelerini sağlayacak staj, girişimcilik, esnek çalışma modelleri ve dijital ekonominin gençlere sunduğu fırsatlar üzerinde duran faaliyetler gerçekleştirilecektir. Sonuç Odaklı Programlar dışında, Bölge kalkınması açısından önem taşıyan ve dönüşüm sağlanabilecek diğer öncelikli alanlardan; ülke masaları çalışması, yatırım ortamı tanıtımı ve lobi faaliyetleri, bölgesel girdi-çıktı analizi çalışması gibi faaliyetlere ise “Yerel Kalkınma Fırsatları” bölümü altında yer verilmiştir. Sonuç Odaklı Programlar ve Yerel Kalkınma Fırsatları kapsamında gerçekleştirilecek olan faaliyetlerin; ulusal ve bölgesel politikalar ile uyum bakımından, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Bölgedeki ilgili paydaşlar ile işbirliği ve koordinasyon halinde sürdürülmesi hususu gözetilecektir.

EKLER

EK-A Güdümlü Proje Bilgi Formu

2023 yılında güdümlü proje uygulanması planlanmamaktadır.

EK-B n Fizibilite Konusu Proje nerileri Listesi

SOP'lar kapsamında gerçekleştirilen Yönetim Faaliyetleri kapsamında paydaşlarla iştişare edilerek olması durumunda 2023 yılında hazırlanması dşnlen n fizibiliteler Bakanlığımız ile iştişare halinde belirlenecektir.

Tablo 48- EK-C Yurtdışı Fuarlar ve alışma Ziyaretleri Tablosu

Hedef lke	Ziyaret Amacı	Ziyaretin İlişkili Olduğu SOP	Beklenen Fayda	Kurulması Planlanan İş Birlikleri	Ajans Katılımcı Sayısı	Ziyarete Bölgeden Katılan Firma/Kurum/ Kuruluş/Kişi Sayısı
Azerbaycan(Nahçıvan)	lke'deki yatırım potansiyelleri, yatırım olanakları, sınır ticareti, devlet destekleri ve teşvikleri hakkında yatırımcıların bilgi düzeyinin artırılması ve iş birliklerinin kurulması.	Yerel Kalkınma Fırsatları	Zengezur Koridoru da göz önüne alınarak yatırım fırsatları tespit edilecek, TRA2 Bölgesi ve komşu lke Azerbaycan(Nahçıvan) arasında kurulacak işbirlikleri sayesinde dış ticaret geliştirilecektir.	Ziyarete dâhil olacak iş insanlarının bürokratik ve ticari iş birlikleri kurmaları sağlanacaktır.	3	10

Tablo 49- EK-D Düzenlenecek Etkinlikler Tablosu

Gerçekleştirilecek Etkinlik	İlişkili SOP	Etkinliğin Amacı	Beklenen Fayda ve Çıktılar	Etkinliğin Gerçekleştirileceği İl	İş Birliği Yapılacak Kurumlar ve Yüklendiği Maliyetler	Etkinlikten Sorumlu Ajans Çalışma Birimi	Etkinlik Takvimi
TRA2 Medya Tanıtım Turu	TSOP	Ulusal ve uluslararası tanınırlığı yüksek düzeyde olan sosyal ve görsel medyada etkin rol alan kişilere, gazeteci ve televizyonculara TRA2 Bölgesi'nin tanıtılması	Bloggerların, fenomenlerin ve seyahat yazarlarının internet üzerinden hem görsel hem de yazılı olarak Bölgedeki turizm destinasyonlarını tanıtması,	Ağrı Ardahan İğdır Kars	Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği Türkiye Turizmi Tanıtma ve Geliştirme Ajansı	SYB, YDO'lar YHB	01.01.2023 31.12.2023
Serhat'ı Keşfet: Bölgesel Tanıtım Organizasyonları	TSOP	Bölgemize gelen turistlerin ortalama kalış sürelerinin artırılmasına katkı sağlamak ve Bölge'nin ulusal olarak tanıtımını sağlamak.	Turistlerin, yerel/ulusal basının ve yerel/ulusal yayınların Bölge'nin kendine has özelliklerini ve turizm	Ağrı Ardahan İğdır Kars	Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri, Türkiye Turizmi Tanıtma ve Geliştirme Ajansı	YDO'lar YHB	01.01.2023 31.12.2023

			potansiyeli tanıtması.		Kuzeydoğa Derneği		
--	--	--	------------------------	--	-------------------	--	--

Tablo 50- EK-E Yapılacak Araştırmalar, Analizler, Stratejiler ve Raporlar Tablosu

Yapılacak Araştırma/Analiz/Strateji/Raporlar	Amaç	Hazırlanış Şekli	Hizmet Alımı Gerekçesi ve Kapsamı
Karavan Kamp Alanlarının Oluşturulmasına Yönelik Araştırma Raporu	2021 yılında KUZKA'nın koordinasyonunda gerçekleştirilen tüm ülkemizde karavan kamp alanlarının belirlenmesi çalışmasına istinaden Bölgemizdeki karavan kamp alanlarının altyapı düzenlenmesine yönelik, 2022 yılında Bölge'deki bu potansiyel karavan-kamp alanlarından her il için en uygun olan alanın tespit edilmesi için saha araştırması ve analiz çalışmaları başlatılmıştır. Söz konusu çalışmanın güdümlü projeler uygulanması için altlık oluşturması hedeflenmektedir. Çalışma, 2023 yılında tamamlanacaktır.	Hizmet Alımı	Personel yetersizliği ve söz konusu çalışmanın uzmanlık gerektirmesi
Otellerde Gizli Müşteri Uygulaması	Bölgemizdeki konaklama işletmelerinin kapasitelerinin, güncel sorunlarının ve Covid-19 salgınının etkilerinin tespit edileceği bir rapor oluşturulacaktır. Raporda bölgedeki konaklama işletmelerinin kalite standartları ve müşteri memnuniyeti gibi hususlarda kapasitelerini geliştirmeye yönelik faaliyetler planlanacaktır. Faaliyet Ajans uzmanları eli ve parçacıl hizmet alımı yoluyla gerçekleştirilecektir. Parçacıl hizmet alımı, gizli müşteri uygulaması tamamlanırken kullanılacak değerlendirme kriterleri kontrol listesinin oluşturulması ve sonuçların yorumlanarak eylem planına dönüştürülmesi için gerçekleştirilecektir.	Parçacıl Hizmet Alımı	Söz konusu çalışmanın uzmanlık gerektirmesi

TRA2 Bölgesi Yöresel Ürün Haritası Çalışması	Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars illerine ait yöresel ürünler, bu ürünlerin üretim şekilleri, üretimin yoğun olduğu alanlar, satış durumları vb. hususlar tespit edilerek haritalandırma çalışmaları yapılacaktır.	Ajans Eliyle	--
Ardahan Ballı Bitki Florası Araştırması	Ardahan'da sektörün önemli bir sorunu olan ballı bitki florasının tespit edilmesi Yapılacak çalışma neticesinde ilde ballı bitki çeşitleri, miktarı, ballı bitki florasının bulunduğu alanlar tespit edilerek dijital harita üzerine işaretlenecektir. Yapılacak çalışma gezgin arıcı konaklama yerlerinin tespit edilmesine altlık teşkil edecek, üretimde verimin artması ve Kafkas Arı Irkı gen kaynağının korunmasına katkı sağlayacaktır.	Hizmet Alımı	Personel yetersizliği ve söz konusu çalışmanın uzmanlık gerektirmesi
TRA2 Bölgesi OSB ve KSS'lerin Altyapı Durumları ve İhtiyaç Analizi	SOP faaliyetlerinin tasarlanması ve buna dönük strateji geliştirilmesi için TRA2 Bölgesi düzeyinde imalat sanayi altyapısına ilişkin bir doküman oluşturulacaktır. Bu çalışmayla bölgesel olarak öncelikle üç yıllık bir gelişim planlaması yapılması amaçlanmaktadır.	Ajans Eliyle	--

Tablo 51- EK- F Yapılacak Program Sonrası Değerlendirme ve/veya Etki Analizi Çalışmaları Tablosu

Yapılacak Program Sonrası Değerlendirme ve/veya Etki Analizi Çalışmaları	Mali Destek Programı	Programın Yılı	Programın Kapanış Tarihi	Hazırlanış Şekli	Hizmet Alımı Gereçesi ve Kapsamı
Program Sonrası Değerlendirme Raporu	İktisadi Gelişme Mali Destek Programı 1	2010	03.10.2022	Ajans eliyle	-
	Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı 1	2010	03.10.2022	Ajans eliyle	-
	İktisadi Gelişme Mali Destek Programı 2	2011	03.10.2022	Ajans eliyle	-
	Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı 2	2011	03.10.2022	Ajans eliyle	-

	Örnek Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Geliştirilmesi Mali Destek Programı 1	2011	03.10.2022	Ajans eliyle	-
	Kurumsal Kapasitenin ve Beşeri Sermayenin Geliştirilmesi Mali Destek Programı	2013	04.05.2015	Ajans eliyle	-
Etki Analizi Çalışması	Turizm Yatırımlarının Desteklenmesi Mali Destek Programı	2019	10.06.2022	Ajans eliyle	-
	Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı 4	2019	03.10.2022	Ajans eliyle	-
	Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı 5	2019	Devam Ediyor	Ajans eliyle	-
	Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı 6	2020	Devam Ediyor	Ajans eliyle	-
	Bölgesel Rekabet Edilebilirliğin Artırılması Programı (REKAP)	2021	Devam Ediyor	Ajans eliyle	-

Tablo 52- EK- G Genç İstihdamı Faaliyetleri

Faaliyetin Adı	Faaliyet Açıklaması	Faaliyet Takvimi
Yöresel Ürünlerin Üretimine ve Kırsal İstihdamın Artırılması Faaliyeti	<p>TRA2 Bölgesinde kırsalda yaşayan gençlere yönelik, başta coğrafi işaretli ürünler olmak üzere yöresel ürünlerin üretilmesine yönelik farkındalık düzeylerinin artırılması ve ilgili ürünlerin üretiminin verilecek eğitimlerle desteklenmesi planlanmaktadır. Bölgedeki paydaş kurumlarla yapılacak işbirliği ile ilgili ürünleri üretme potansiyeli olan gençlere belirlenen ürünler için eğitimler verilecektir.</p> <p>Verilen eğitimler sonucunda başarılı olan ve üretim yapacak gençlere eğitim aldıkları ürüne göre tohum, fide, hammadde ve sarf malzeme gibi üretime başlamasını teşvik edici malzemelerin verilmesi için de ilgili paydaşlarla proje geliştirilmesi hedeflenmektedir.</p>	01.04.2023 31.12.2023

Mesleki ve Teknik Eğitim Liderler Programı	Program kapsamında; TRA2 Bölgesi'nde İl Milli Eğitim Müdürlükleri ile iş birliği yapılarak meslek lisesi öğrencilerine dönük çeşitli faaliyetler tasarlanmıştır. Bu bağlamda sanayi sektörünün yoğun olduğu batı illerine teknik inceleme ziyaretleri düzenlenmesi; firma sahipleri ile öğrenciler buluşturularak usta-çırak buluşmalarının sağlanması; öğrencilere vizyon katacak ülkenin önde gelen iş insanı, sanayici, sporcu, akademisyen gibi şahsiyetlerin katılım sağlayacakları söyleşi, konferans ve seminerlerin yapılması planlanmaktadır. Böylece hem tecrübe paylaşımı sağlanması, öğrencilerin vizyon kazanması, gençlerin iş dünyasını tanınması ve öğrencilerin rol model edinme imkanı olacak hem de gençler iş dünyasında aranan elemanların niteliğinin ne olduğunu öğrenerek kendisini iş dünyasına hazırlayacaktır.	01.01.2023 31.12.2023
Ortaöğretim ve Yükseköğretim Öğrencilerine Dönük Staj Programı	Bölgemizdeki üniversitelerde ve mesleki eğitim veren kurumlarda zorunlu staja tabi olan öğrencilerin staj sorununu çözmek ve öğrencilere staj imkânı yaratarak genç istihdamını artırmak amacıyla Bölgedeki kurumlar ve sektör temsilcileriyle işbirliği yapılacaktır.	15.02.2023 31.10.2023
İstihdam Garantili Eğitim Programı	Bölgede; gıda, tekstil/giyim, çağrı merkezi ve makine imalat gibi sektörlerde üretim yapan firmalara ara eleman yetiştirilmesi ve genç işsizliğin azaltılması için eğitim programları yürütülecektir. Eğitim programları başlatılmadan önce; firmalar, İŞKUR, TSO'lar, Üretici Birlikleri, Esnaf ve Sanatkârlar Odaları ile iş birliği protokolü imzalanacaktır. Genç İstihdam teması kapsamında özel sektör temsilcilerinden eğitim programlarını tamamlayan gençler için istihdam garantisi alınacaktır. Yıl içerisinde Bakanlığımız ve paydaşlarla yapılacak görüşmeler neticesinde belirlenecek eğitim programları Genç İstihdamı teması usul ve esaslar çerçevesinde yürütülecektir.	01.03.2023 31.12.2023